

НОВА ЗЕТА

Књижевни Мјесечни Лист.

Амо живо цвећу поитајте,
Па га с' млади пуно накидајте,
Да вам путем дивно замирише,
Да вам срце за кућом удише!

Бранко.

О СЛАВНОМ ВЈЕНЧАЊУ

ЊЕГОВОГА ЦАРСКОГА ВИСОЧАНСТВА

ВЕЛИКОГА КЊАЗА

ПЕТРА НИКОЛАЈЕВИЧА

С ЊЕЗИНИМ ВИСОЧАНСТВОМ ЦРНОГОРСКОМ КЊАГИЊИЦОМ

МИЛИЦОМ-ВИДОСАВОМ ПЕТРОВИЧА ЊЕГОША

У ПЕТРОГРАДУ

26. ЈУНИЈА 1889.

Ходи Боже љубави!
Благо Христе ходи!
Божанственим присуством
Род ни с родом сроди:

Петра Књаза Великог,
Дичног Романова,
С Књагињицом Милицом
Из Петровић-дома;

С тијем дивним анђелом;
С том из горе вилом,
Као миље божије
Прекрасном и милом!...

Ходи! — и ка' њекада
На свадби у Кани,

Међ' младенце Високе
Премилостив стани;

Сред царскијех дворова
Крај сребрене Неве,
Под заштитом Пречисте
Матере ти Д'јеве:

Женику и Невјести
Благослов уд'јели,
Рајску радост у срца
Њихова усели!

И ка' што си онамо
У ту исту згоду,
Ти у вино изврсно
Претворио воду:

Судбине им, Господе,
Свег њиховог бића
Претварај у часове
Најмилијег жића;

Да сред драгог порода,
Сред домаћег мира,
Њих благодат осипље
Овог славног пира:

До дубоке старости,
Уз пламену љубав,
Људски вијек с којом је
Јединствено убав. — —

„Благослови Исусе
„Овог брака в'јенце!
„Благослови Очеве,
„И сретне Младенце!

„Благослови Русију!
„Благослови Цара,
„Над мил'јона стотинам
„Премоћног владара!...“

— Нека данас узвикне
Груд славјанска свака,
Ка' на дан презнаменог
У Славјанству брака,

Који тврдим доказом
Славјанима бива,
Како Југ нй Сјеверу
На души почива....

А најживљем заносу
Нека нам се преда
Црна гора, — на коју
Бог с висине гледа:

Па је диже, узноси
К небу под облаке,
Да достојно награди
Њезине јунаке,

Који славно гинуше
За крст и слободу;
Славно образ свјетљаше
Мученичком роду;

И пестотин' година
Од свог златног прага,
Одбијаше јуначки
Оријашког врага. — —

Сам је бож'ји промиса'
Винџ до те славе
Црногорске кршеве
Голџ и кржаве:

Избра прву одиву
Из њихова гњезда,
Да блиста на Сјеверу
Као чарна зв'језда;

Да блиста, — и похвалом
Свом Славјанству буде,
Ком је сјевер једини
Спас од коби худе. —

Боже, храни Русију!
Црну гору множи!
На страх супостатима
Све Славјане сложи!...

Сложи Боже! — рџд им је
Да већ ланце скрше,
И великог народа
Улогу да врше! —
У К о з л о в у.

Најиреданији
Ј. Сундечић.

Знаменити Дневи.

2. Јула 1889.

На првоме мјесту биљежимо овај дан, који ће остати златнијем словима уписан у историји Црне Горе, као дан, који ју је радонићу испунио, како није ниједан други дан од како се у њој јунаци српски боре за слободу и независност њену.

У овај дан зором ступио је на слободно српско земљиште први пут мушки члан Моћне Куће Романова, брат од Стрица Славенскога Цара, Велики Књаз Петар Николајевић, вјереник наше Свијетле Књагињице Милице, и то је земљиште по вјечној правди било на Ловћенској рудини.

Први је дакле поносити Ловћен, тај наслоп све Црне Горе, тај Арарат српски, срећан био да дочека и види у свом крилу Његово Царско Височанство;

Па Његуши, та славна колијевка Књажевске Куће Петровића Његоша, гдје је Свога милостивог Зета дочекао с великом пратићом Његово Височанство, Књаз Никола;

Па Цетиње, ова скромна престолница црногорска, гдје се био слегао цвијет јунака црногорских, па и многи Срби из околине, па ово велико весеље наше владајуће Књажевске куће.

Пред тријумфалном капијом на уласку у варош дочекало је Великога Књаза одабрано одасланство цетињских грађана са г. Томашем Вукотићем на челу, који Му је подипо на сребрном служавнику хљеб и со са кратким али значанијем поздравом.

Отолен је Његово Царско Височанство са Својим Височанственим Тастом у колима пролетно главном улицом, искићеном заставама црногорским, српским и руским и лавровјенцима, кроз клицање одушевљено војника, који су шипалијер чинили с једне и с друге стране, и осталог грађанства, слављење звона и пуцање тонова, испред Књажевског Двора управо у Манастир, стару столицу црногорских Владика и Господара.

Пред Манастиром дочекали су Великога Књаза оба Митрополита, Високопреосвештени Митрофан и Високопреосвештени Хаци-Сава у богатом црквеном руху са свештенством. Први Му је поднио крст, да целива, а други Га је освећеном водицом пошкронно, па су уљегли сви у цркву, гдје је покрај Ћивота Св. Петра и гробница блаженопочивших Књаза Данила и Великог Војводе Мирка држано благодарење са оном дивном химном „Тебе Бога хвалимо!“

Послије овог кратког богослужења, похитао је Велики Књаз у Књажевски Двор, пред којим Га дочекаше Његови млађани шураци, Књаз Нашљединик Данило и Књаз Мирко и Његов пашанац Књаз Петар Карађорђевић.

У великом дворском салону дочекале су Великог Књаза Њезино Височанство Књагиња Милена са Свијетлом Књагињицом Милицом и осталим Књагињицама, Њезино Височанство Књагиња Дарица, Данилова и Госпођа Велика Војвоткиња Стане Миркова, Њихове Свјетлости Књагиња Зорка Карађорђевић и Књагињица Олга Данилова, и све Госпође Петровића.

Његово Царско Височанство провело је на Цетињу шест дана у најбољем расположењу и у народном слављу.

Одмах први дан у вечер било је Цетиње и сва брда до Ловћена, што се у наоколо с Цетиња виде, дивно освијетљена; а грађанство је великом бакљадом одило пред Двор, да поздраве Његово Царско Височанство, гдје је најприје отијевана руска химна „Боже Царја Храни!“ па је проф. Љепава држао лијену, сходну бесједу, иза које се отијевала химна црногорска „Убавој нам Црној Гори“. Послије бакљаде до касно нијесу преставаала испред Двора играти коло и оро и разлијегати се весела пјесма народна.

Други дан је била у по ориншту Зетског Дома свечана престава „Балканске Царице“, о којој је ријеч на другоме мјесту.

Трећи дан је био излет на Ловћен, о ком се такођер говори на другоме мјесту напријед.

Четврти дан по повратку с Ловћена било је крштење

другог сина Књаза Петра Карађорђевића Александра, а пред вечер излет на Прилип.

Пети дан у подне био је велики дворски објед, на ком су била оба Митрополита и сви виши достојанственици и главари војени и грађански; а у вечер су били на чај заступници страних држава.

Шести је дан Велики Књаз провео искључиво у кругу чланова Књажевског Дома; а послије по ноћи кренуо је са Својим Височанственим Тасгом, Књазом Николом, и Свијетлим пашанцем, Књазом Петром Карађорђевићем, и пратњом преко Ријеке и Вира пут Бара и Оциња, окле се на море навезо пут Сењске Ријеке, враћајући се у Петроград.

Нека младога Великога Књаза вазда срећа прати; нека Божја десница вазда штити Њега и Његов Царски Дом!

14. Јула 1889.

ACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNOGORE
BIBLIOTEK

Тек је кренуо Велики Књаз Петар Николајевић пут Петрограда, стала су сабирати народна најљепшија осјећања, да испрате најјачима срећожељнима благосовима Њезину Свјетлост Књагињицу Милицу у Петроград на вјенчање.

„Глас Црногорца“ донио је у свом 29 броју четири пјесме, у којима је то народно осјећање тражило одушке. Тако у једној овако се *Књагињици* управља *Пођи с Богом*:

Пођи с Богом! и благосов
Свуд Вишњег нег' те прати;
Са радошћу упутити се —
У дворе ћеш Царске сјати.

Пођи с Богом! све Словенство
Пироваће на Твом пиру;
Сваком Србу, правом Србу
Радошћу се груди шири.

Пођи с Богом! на прагу се
Црне Горе заустави;
Њен благослов нег' Те прати,
Нег' те нигда не остави!

У другој се овако пјева:

На у двору царском када будеш, вило,
Нег' ти на ум пане, наше Српство мило;
На челу оне густе боре,
Нег' те сјете, мука што Србинство море.
Нег' ти одjek плача звона дечанскога,
Под синциром јавк брата мученога,
На ушима зуји, на пред Царем клекни,
„Помози ми роду!“ сваки пут му рекни.

У трећој пјесник овако се обраћа Књагињици:

Сад Руенји Црна Гора
Шири братека њедра своја
Те најљепши цв'јет јој даје
Из јуначког перивоја.

Цв'јет, који ће својим сјајем
Да украси царске дворе,
Свеколиког на част Српства —
На част миле Црне Горе.

Јер која је вишом славом
Свој срећни дом напунила,
Која ли је љепшиим вјенцем
Царске Дворе окрунила;

Него што је вјенац сјајни
Од Рода Ти саплетени;
Вјекови су славе у њем
Златном жицом уплетени.

То је вјенац, то је круна,
Која Ти је небом дата,
При том вјенцу, шта је вјенац
Од бисера и од злата?...

Ти си срећна, Књегињице,
Срећан народ, што те прати,
Род је срећан Твој свијетли,
Што Те својом може звати.

Земља сретна, куда идеш,
Дом је срећан, што Те прима,
А Твој срећан Вјереник је,
Најсрећнији међу свима.

Таква су се осјећања таласала
у народу кад је Књагињица крећала
с Цетиња, из Црне Горе, из Српства,
пут велике, свете Русије, у на-
ручја породице Цара Словенскога.

Пред вечер 14. Јула народ се
почео окупљати испред Књажевског
Двора на пјаци и главном улицом,
да испрати Њезину Свјетлост, и да
је види.

Кад је дошао час од поласка,
кола су била управо обједињена на-
родом. Ко је мого Књагињици руку
пољубити; ко Ју је мого из ближе
и видијети, тај је срећан био.

Књагињицу су отпратили на
вјенчање Његово Височанство Књаз
Никола, Њихове Свјетлости Књаги-
њица Стане и Књаз Насљедник
Данило, Господин Војвода Бошко Пе-
тровић и Господин Блажо Петровић.

С њима Је прати српска „до-
бра молитва“ цијеле Црне Горе и
цијелог Српства, каква још није ни-
једну српску одиву на вјенчање ис-
пратила.

Ту добру молитву само срца
знаду осјећати, али уста не умију
изговорити.

Тако је овај догађај срећом по-
тресао српски народ!

Дај Боже у добар час!

Освојење Бара.

Спјевао

Симо Поповић.

VIII. Знамење.

Да је цару Бар сад виђет',
Ако би се и заплака' —
Тјешо би с': град изгубих,
Ал' нијесам без јунака.

Јер јунаштво барске војске
Витештва је правог дика:
Добио је и ко падне,
Стечел' хвалу побједника.

А у војсци црногорској
И хвали их свеколико:
Чудо како с' држе пусти!
Као Турчин јунак нико!

Болко ј' града пространога
И штепије њем кула —
Све је пало, изгорјело,
Развалина притиснула.

А по црним развалинам'
Мртви леже на све стране;
Што погине у град у дан,
С муком ноћу тек саране.

Међу мртве пало свуда
Побивене стоке сила.
Угнали је шињом да с' ране,
Сад им ваздух окужила.

Зимско доба, кише многе,
Па сухоте није више;
И лагуми, нејач ће је,
Већ се водом напунише.

Изнемогле буле грче
При пресима ћецу милу;
Многе су их сном вјечитим
Успавале на свом крилу.

Трпјеле су јунакиње,
Ал' од трпње мука јача —
Подиге се лелек тужни
И јецање муклог плача.

А тад Турци на њих скоче,
Укором их ућуткују:
Боли и њих, ал' им тешко,
Црногорци да их чују.

Па заграја кликујућ' се,
Стану пјеват' борци млади;
Кад не вида лелек срце,
Нек с' ни душман шњим не слади,

И педесет дана пуних
Истрајаше у тој муци:
Над у помоћ оружје им
У уморној стиска руци.

Ал' већ и тај над сад пада
Па и рука малаксава;
Јунаштво им машту сјајну
Распучила црна јава.

Забринуте Турци свуда —
Један другог сјетно гледа,
Ка' очима да се пита:
Је л' смрт боља ил' да с преда?

И под сводом од капије
— Ту заклона мало има,
На договор брижним челом
Сједи паша с беговима.

Ко их зорне прије гледа',
Једва би их сада позна';
Ал' са лица измучених
Мутне би им мисли дозна'.

Радост, туга, страх, слобода
На лицу се изражава,
Издајник је оно срца
Најбуднија да је глава.

Први паша ријеч узе:
„Мука гони да се збори,

Луч у руку не одржа,
Кад до нокта луч догори.

У грло ни душа стигла,
О даху ни једном виси.
Кол'ко можеш и дужан си,
Што не можеш ни крив ниси.

Чекалисмо помоћ с мора,
И на зло ни наше стаса —
Погибосмо на изл'јету,
А од ње ни сад ни гласа.

Ко зна хоће л' већ и доћи?
На Стамбол се Москов дига'!
Кад над главом шљеме гори —
Зло подаље мала ј' брига.

А од сваког зла најгоре —
Остадосмо и без хране;
Оброци се мали дају,
Тек од смрти да не бране.

Имали смо воду једну,
Лагумаше и њу јуче:
Душмани су сваку прегли,
Да не боље тек измуче.

Река сам ви: све ћу с вама,
И да без вас ништа нећу:
Шта да с' ради — ваља р'јешит'
На овоме братском в'јећу.“

У бегове паша гледа,
А бегови сви преда се:
Ишчекујућ ко ће први —
Свак се мучећ' држи на се.

Већ мучање мучно било,
Шабанбег се прокашљуцка,
Упрљо очи у крш један,
А чибуком по њем куцка.

Па дубоким гласом поче,
Чему с нико нада није:
„Виђесте ли пољем јуче
Ђе прођоше литаније.

Мноштво људи ондје бјеше,
Један с крстом пред свијема,
К Шушану су право Књазу,
Другог пута онуд нема.

Одкад јуче оно виђех
Клонуо сам у дух јако;
Сјетио се приче старе,
Која слуги наопако

Дјете бијаш кад је слушах,
Још од ђеда мога стара;
На то никад и не мишљах,
Сад ми очи гле отвара.

На сједнику многи Турци
— Данас нема онаквије;
Крај ђеда ми скупили се,
Збор им био: вјере двије.

Махмут паша — рај му души!
Погинуо пред т'јем тамаш.
Црна Гора осилила,
Цару дошло викат: аман!

Једни Турци ту на сједник
Зборили су ка јунаци:
„Гром смо били и бићемо,
Облаци су тек облаци.

Махмут паша јунак био,
Па јуначки и погину.
Крсту радост — истина је,
Ал' опасност ће је дину?“

Ђед мој тужно махну главом,
Па им тихо зборит оде:
Чујте браћо, а дај Боже,
Да ми с' слутње не угоде.

Давно ј' било, Бог зна када,
Ал у књиге и то пише —
Краљ Владимир био овдје,
Кога Срби посветише.

Краљ бугарски нечесови
У то вр'јеме силан био,

Па на вјеру Владимира
У град његов примамио.

У знак вјере крст му посла'
И владике јоште двије,
А на путу да га смакне
Намјестио арамије.

Разбојнике Бог побрка,
Здраво стиже краљ у краља;
Ал' за Бога ко немари,
Жа л' му образ да окаља?

Викну слуге краљ бугарски
— Зле су слуге краља злога!
Убише га усред цркве,
Ђе је поша' хвалит Бога.

Крвник бруку да укрије
Сахрани га с пуно славе;
Ал' на гробу мученика
Чуда свака сад се јаве.

Ценетски се мирис просу,
И небеска свјетлост веља
Храм испуни оскврњени;
Све из гроба светитеља.

Кол'ко ј' крста, одсвуд народ
Пође гробу да се клања,
И врћаше с' блажен сваки
И ко дође без уздања.

Доводише сл'јепе свецу —
Поврати се с видом сваки;
Доносише боне, кљасте —
Вратише се здрави, лаки.

Препале се краљ бугарски,
Устреса му страх и кости,
Ал' окрутан још не моли
Бога, да му гр'јех опрости.

У кајању неће спаса,
У обмани тражи мира —
У крајину да прен'јети
Свето тјело Владимира.

Двори су му овдје били,
Крај језера широкога,
И манастир покрај двора,
Задужбина краља тога.

Ту су свеца положили,
А шњим и крст исти они,
На који му живот узе
Краљ бугарски вјероломни.

Врјеме тече без прекида,
А у њему све се м'јења, —
Народи се помутеше,
Наступише зла и трјења.

Наша вјера, ка' и права,
Отварала љуству очи;
Извор здрави ће избије,
Свак на њега пиће точи.

Сва Крајина дин прихвати,
Али свеца исто штога,
На гробу му вазда с' тула,
С молбом крста турска дова.

Ал је љуство гр'јешно много,
Нешто с' светац на њ напучи.
Пун манастир бјеше свјета,
Кад ће чудо да се случи.

Они крст се на гроб диже,
А из гроба глас се зачу:
„Знак сам божји — ко м' уздржи
Слаб ће добит' силу јачу“.

У сред дана све помрачи,
Само црква пламом плану,
А из ње се свјетлост нека
Диже право к Елбасану.

То је тјело свеца било,
Само крст је на гроб оста'.
И крст они још и виша
Сад светиња љуству поста.

Исти Турци крсту овом
Притјечаху у мукама

И молећи Бога, често
Носаху га по горама.

У то врјеме Мрковићи
Још у прву вјеру били.
Жа им било крста свога,
Турцима га уграбили.

И до јуче држаху га
И бранише с' дину шњиме,
Сад и они прихватише
Мухамеда славно име.

А измеђ' њих неста крста.
Али куда? Ко би знао.
Само с' чује, да је свецу
На Цетиње на гроб пао.

Буде л' ово браћо Турци,
Старац ви се злу тек нада.
Црна Гора много ни је,
Још ће више задат' јада.

Рјеч ће она испунит' се,
Што с' из гроба некад зачу:
„Знак сам божји — ко м' уздржи,
Слаб ће добит' силу јачу“.

Јели крст у Црну Гору,
Она ти га и одржа.
И мах Турства колик' бјеше —
Пропаст ће му бит' још бржа“.

На те рјечи ћеда мога,
— А сјетан је много био,
Нико рјечи не прозбори;
Свак се нешто замислио.

Јуче виђех Микулиће,
Ће крст Књазу однијеше;
Јер крст они исти свечев
У њих скривен до сад бјеше.

И сјетих се приче ове
И она ме таче јако.
Страх ме: рјечи ћеда мога
Испунит' се могу лако“.

Бушатлија р'јеч изглави
И уздахну из дубока;
А животом нит се маче,
Нит' подиже с земље ока.

И бегови сви сјеђаху
Замишљени, не помични.
Дивне слике, ал' без духа,
Киповима пр'је су слични.

Не кажују, шта ко мисли,
А једнога сви се страве:
Зло знамење крст је они,
Зле су слутње, али праве.

Насмија се силом паша:
„Чудне ли га море бриге!
Ал' ми бега не мољасмо,
Да ни старе учи књиге.

Што ни оће збор овакви!
Беспослица скрај огњишта!
То је било ил' не било
Стара прича, више ништа!

Но што ћемо? ја ве питам.
На то дајте одговора.
Зла је ура муке трп'јет —
Величат' их још је гора“.

Селим бег му р'јеч прекиде:
„Није пашо то збор голи!
Чоек што зна то и прича
И хвата се, ће га боли.

Исту причу ја сам слуша',
Исте мисли мене море.
До сад н'јесам страх познава',
Данас страх ме Црне Горе.

Крст крајински је ли у ње,
И Крајина сва је њена:
Од језера скадарскога,
Све до мора залјењена.

Хаџи Јусуф мудар бјеше,
На ћабу је три пут био,

Судбину је прозр'јет мога,
И чуј што је у њој штио:

Божија је записана
И она се мора стећи —
Из врлети црногорских
Владар ће ни један шљећи.

И крајинског свеца земље
Прикупиће све у шаку,
И сва сила залуд цару,
Предаће их том јунаку.

Давно бјеше — земље ове
Све од Драча до Мостара,
Нечесова војска силна
Тад прегази и похара.

Само светац са народом
У Црну се Гору спасе,
И ријечи свечеве се
Тога пута свуђ разгласе.

Још ће много пута доћи
На мој народ искушење,
Ал' слободу његову ће
Увјек хранит' ово стјење.

И вјекови црне таме
Кад на народ мој нагрну —
С ових ст'јена разбијаће
Зрак слободе тмушу црну.

На крш ови много муке
Одњихаће свог јунака.
И опет ће земље моје
Мишица му подић' јака“.

Што ће мудрост ће не треба,
Истина се каже сама.
Крст са гроба свечевога
Сад је Књазу у рукама.

Књаз је јунак обећани —
Старину ће да прихвати.
Крст знамење обећано —
Земан крсту дин да плати“.

У р'јеч ову дотрчало
Под капију једно Туре:
„Несретница једна ноћас
Утече ни у кауре.

Са конопцем низ бедем је
Спустила се прије зоре.
Рашта образ свој оцрње
Свакојачко људи зборе.

Једни веле: слабо женско
Већ немогло тријет муке.
Страх је било смрт дочекат', —
У душманске оде руке.

Други веле: са поруком
Њу одавде посла неко,
Које мука град већ бранит,
Ил' му мито Кнез обрек'о.

Ал' прије ће бити ова:
Вјереника има млада,
На Суторман заробљен је,
Измолит га сад се нада.

Што год било — њу су страже
Црногорске ухватиле,
И војска се сва сад боји
Ил' издаје или хиле!“

Сви бегови поскочише
Па у војску на све стране.
И паша се хитро диже,
Гледа Турке и узда'не:

„Приче оне знамење су —
Ал' клонуле душе њине;
Но знамење најцрње је —
Бјегство ове ђевојчине!...“

Девет удовица.

Истинита приповијетка

од

В. Зорића.

III.

Тодор сједе покрај оца па овако от-
поче:

— Ти знаш М... ле, кад смо ономла-
ни изишли о Видову-дне на Лукавицу. Оно
љето бјеше мучно и трудно. Преварише се
људи, те рано издигоше, кад на Лукавицу,
а оно по Брњику и Плочнику и готово по
свој планини снијег, а траве ни мало, само
нешто у Стрмац, по Руна и Копривномо
долу, па и то стока попасе за два дана.
Ка што сам ти прије кажива, на велику
се муку нађосмо. Узвија се стока без ни-
шта, прекиде па ни капље млијека; али
даде Бог, те послѣ пет-шест дана упече
сунце, снијег окопни, а трава кидиса, ка
из воде, и стока се избави од пропасти.
Око Реџина врха, по Прибатову долу, до
Планиника, Пресејеке и по врх Јеловога
гвозда траве доста. Сва пиперска стока ту
нахођаше уточиште.

Сјутра дан, по Петрову-дне, освануо
дан, ка оно што је у село око Спасова-дне;
милогласне тичице цвркутаху по камењци-
ма весело; прелијетаху силна јата голубо-
ва, а долине и брегови обукли се травом
таман до врх назубице. Цијела планина из-
гледаше као језеро, а по оној младој трави
панула роса, а у њу сунце пуштало и упр-
ло своје свијетле зраке, сва планина изгле-
даше као растопљено сребро. По планини
весело бјеше свако ропче. Већ је и попа-
сак стока дошао катун, па стала блека
оваца и јагњаци, рика крава и телади. Све
сам то слушао и топио сам се у неку не-
обичну милину; па још по који зоран бик
придро се при каквоме прлу, те се о њему
чеше па весело рика, а сви оближњи вр-
хови проламају се од његове рике. Лијепо
његов глас, ко му је вичан, опомиње на
неки весели поклич.

На стругу опет сједе веселе планин-
ке, све по двије и двије, а пред њима ве-
лики каблови и у њих музу овце и козе,
а весели пастири нагоне и стругу. Варени-
ка им не може стати, но по једна носи
у колибу те одасипа и опет се повраћа да
што више онога божјега дара прихвати.
Код локве на сред катуна напиле се кра-
ве, свака укочила више, па се сама измуза
и хоће да им прсне виме од варенике, је-
два чекају док се и оне помузу.

Све је већ помужено. Весели пастири
са пуним обраменима на плећи, иду који
пријед а који озад стоке па весело у своје
свиралице свире; други опет још преко ка-
туна почео да поје веселу пјесму.

Тога дана сви пастири, па и наши,
с катуна у Планиник и ка Капетанову је-
зеру обрнуше. Ја сам све пред колибо сједио.

Пошто Нева, тако Тодор мајку зваше, смири у колибу, повикаће:

— За јаде, Тошо, зашто не узмеш пушку на раме, па не ижљежеш и ти пред стоком и пастирима, да их научиш куд ће обрнути браве, е ти боље знаш и умијеш, па да видиш каква је испаша, па да их сјетујеш, јер су оно ђеца па не умију, а свакојако у катун немаш што чињет.

И последије ручка одмах устадох, метнух оружје за пас а ђефердар на раме па мајку послушах.

Кад сам изиша из катунa, обрнем преко рупа право путем к Никшину киљану. Прођем једну, другу и трећу рупу, па се помолим на поглед Копривнога Дола. Отоле погледам широм Лукавицу. Боже мили! притисла је свуколику стока; бијеле се они силни крдови оваца, као снијег на сметове. А по Копривноме Долу притисла јагњад на иљаде. Погледам Стрмац васколик покривен онијем мириснијем цвијећем, што се зове карамфиљ планински, те се од њега сва страна бијели. Туда прођем даље. Кад дођох на раскреницу ту сретох ђевојку. Како ме виђе, обори главу. А ја чим јој очи и лице виђо, промијених се васколик, а дисање мало ми обрза, па он кад чок цаси из ненада.

— Добро јутро, цуро!

— Добра ти срећа! Одговори ми, али ме не погледа.

— А окле идеш тако рано? Упитах је, пошто већ бјесмо обоје застали.

— Ја сам испратила пастире до врх Стрмца, па сада идем у катун.

— Па што иташ тако, ка да ти није нико дома?

— И нема баш нико.

Окренем ја на шалу:

— Те ти тако, ову годину првом планинка у добри час! Вала, скоруп који ти скупиш, заисто ће бит слађи од ичијега... јер је све лијепо што ђевојачка рука учини.

Она се зарумени и обори очи доље.

— А оли ми казат' чија си ти мала?

— Ја сам Н... П...ћа с Б....

Ово рече и нагло прође покрај мене. А ја погледа за њом и мотрио сам ју докле гођ није умакла у катун.

Пошто сам доша' на Киљан, сию сам на ону главичицу, на они четвртасти камен, па погледам широм Лукавица. То бјеше ка ишта лијепо виђет. Силни крдови овада притисли оно пољице, од Стрмца па до Црвене стијене; четкари проламају греде наоколо; пастири: момчад и ђевојке,

скупили се па се веселе, поју и играју као на свадбу. То све напомену ми, како је лијеп и лак пастирски живот. Али и ако сам на то помислио, опет нијесам мога' никакo мисли избит' из главе, које сам увртио у главу о оној ђевојци.

Већ нијесам мога' на мјесто остат'. Мигнем се, пребачим ђефердар преко рамена, на њега руке раширим и кренем право уза Стрмац.

Уз Стрмац одио сам ка' на вјетар. Док сам уз онолику страну ижљега', нијесам ни мало умора опазио, али сам се обзира' неколико пута док сам на вр' Стрмца ижљега', к оној страни, кућ мало пријед она ђевојка премаче. Сунце пребачило велики попасак, па већ дати добро и упекло, за то нијесам на вр' Стрмца ни почињу, но сам напријед доста брзо одио.

У заносу том био сам забасао; кад се сјетих окренем поред Циганскијех страна, те к Плочнику. Уз ону глатку страну, доста је тешко изист али ништа, мене није то сметало, но за час изашао сам код Сметне рупе, не опазивши ни мало умора. Сунце бјеше већ дошло на сред небеске пучине, па и ако је планина упекло бјеше сасвијем добро и ја бјех јако ожедњао. Онако жедан, па и знојан, сиђем у рупу на смет, те окинем ножем једну грудицу, па је изнесем на ону плочу, на сред које, као што знаш има она лијепа каменица. Сједем на њу и око каменице растрљам оно мало снијега и за час хиврила је каменица пуна шњежанице, а ја се сагнем и у два пута напијем се добро. Пошто се напих ладне воде, онда на исту плочу сједем да се добро одморим.

Груди ми се некако необично напрежу, а на срце ми некаква тешка туга.

У тијем тешкијем мислима устадох, и оћах да кренем некућ, а мним право на врх Плочника, али у тај пар, стаде јека четкара, преко онијех ситнијех руница; познадо их, то су били наши. И пастири већ помолише се на бријег рупе. Мене још невиђаху, но иђаху низа страну брзо право на смет. То бјеху наши пастири. Дођоше момчад близу мене, а ја сам их гледао и слушах како се међу собом церекају и драже. У толико ме виђоше, па се мало уставеше и прекидоше говор. Кад се приближише назваше ми:

— Помага Бог, стрико Тодоре!

— Добра ви срећа момчади! А јесте ли их у Плочник изјавили соколићи?

— Јесмо и то мало пријед. Па смо прошли напријед, да видимо, да нијесу чије

друге пријед смет уфатиле, е ћемо да доведемо наше, да неколико попландују на њега.

— А да, наоде ли ви траве доста?

— Наоде ка воде.

— Е па дојавите их соколови, на смет, да позобљу снијега и да се разладе и попландују, док нагне сунце.

— Оћемо, али нека иду пасући, још није сасма приврућило. Одговорише и врнуше се натраг.

Није дуго прошло, а већ пастири са стоком бјеху ниже мене на снијег!

Пастири одвојише грудице снијега, па у њи намузоше овчавине; поизврташе се на плећи, па над устима наднесоше груде снијега, које бјеху пуне јамуже. Ка мали прст, дебео млаз точаше им у уста. Тако жедни пастири пијаху. Кад би којему полекнуло, они други река би му: „миш, миш“. А по томе настане смијех међу њима. Пошто се добро напише јамужом из снијега, које и најситнији чок, кад се напије одма огладни; и наши пастири огладњели, па простријеше струку, а из торбица извадише љеб и млади сир, разломише те се око ње окупише да ужинају. Док ће рећ један:

— Оди стрико, Тодоре, да ужинамо.

— Ела те с анђелом, Јага, да не могу. Одговорим.

— Они су ме и још нудили, али мене се није мислило о јестиву. Некаква велика туга притисла ми бјеше вас живот и све ми је било досадно. Дигнем се, пребачим пушку преко рамена. Рекао пастирима „збогом“ и пођох право на највисочији врх Плочника.

Кад сам на врх изљеза, ту сам одма и сјао. Погледам сунцу, оно је било управо на средину неба. На вр' плочника, и ако је Петров-дан, опет пуха вазда планински леденац. Онамо сједећи, са оне висине гледа сам на сваку страну, како се шире крдови оваца; гледа сам дивни Требијеш, како га мирисна трава притисла, која је већ готова за косу. Изнад њега опет Брњик, па изнад њега Стожац, којег сам дуго и дуго гледао. Како је оно, фала Богу! Стијена и велике стране испод њега, па нависе равна широка ледина, а на сред ње изника' кам, који, кад га из далека гледаш, би се заклео да је стог сијена; па су му, ја мним, нађели име „Стожац“. Ти знаш, на вр' стијене, који је са свијем округао, по народној причи нема равница, ка гувно округла, пространа да коња би мога разиграт! По тој равници расте, веле, најљепша

трава и свакојако планинско цвијеће. Па још причају њеки љуђи, да на средину има велико гувно, на које се купе виле три пута у годину, те саборишу и дијеле млијеко т. ј али ће бит доста или мало.

Мене, на око Лукавице, па и сама Лукавица, изгледаше овога пута ка' да ју никад нијесам зиђа, а у њу сам и пораста.

Ниже Брњика види се Капетаново језеро, оно вјечито модрило, да подузме чојка стра' кад у њега гледа. Кад сам се у њега загледа пала ми је на ум она прича, коју су ми причали Дубочани још кад сам пастирче био. Они причају, да некад није било онђе језера, но да је оно био велики до. Више дола под оном мрком стијеном, према ономе брежуљку, на који је гробовље Турско, била је лијепо ограђена чесма и то на чивију. Ту чесму, причају они, градио је краљ Вукашин, кад је некад излазио ту да љетује. По дно дола био је катун. Када им је била потреба да прихвате воде, одили су на чесму и одвијали, те пунили суде али никада нијесу смјели отворено оставити, јер је било речено: ако ико остави чесму отворену, да ће отуда плинути вода и да ће се катун потопити. Једну вечер оде нека млада невјеста на воду, па може бити није знала што стари причају, напуни суде водом и остави чесму отворену. Вода плине и за час почне катун притискати. Народ, који се ту затекао бијаше, тек што живот изнесе и стоку прећера а остало вода притисну. За три дана напуни се пуна до воде, и по њиној причи, тако је постало језеро, које се данас зове *Капетаново*, по капетану Мушовићу, који је на њега издизао, све док му није пукао зли пут од Савића и Пипера.

Гледајући Капетаново језеро, бачим поглед на врх оне стијене на *Мамито* језеро. Ти знаш колико има о њему приче; али ја сам чуо и запазио само толико, да, ко је гођ у њега заплива, да се више на суво није повраћао.

Гледао сам са оне висине на све стране, као да сам се са свачим опраштао. Остао би и даље да гледам, али дан већ бјеше са свијем превалио; сунце бијаше на заходу. Погледам још један пут језера и планине и кренем се низа страну, те сам био за час на вр' Стрмца. Стока, крд за крдом већ премицаше преко Никшина киљана и Копривнога дола.

Сунце већ потоње зраке пушташе иза Бијеле Горе, па ми се ни оно не чињаше као вазда; и сидем на Никшин киљан, па

отоле ка катуну истијем путем којим сам јутрос отишао. Прозлазећи кроз ону чкалицу, ће сам јутрос срио ону те ми мозак заврће, погледао сам мјесто на којему је јутрос стајала, па отоле право у катун.

Таман више катуна а ноћ се урожила, ја у катун а у толико и цио мјесец помоли се иза Тичјака. Већ планинке и пастири средили стоку. По цијелом катуну била је тишина.

Мене је вечера готова чекала, те сам вечерао.

Љетња ноћ кратка је. Уморни пастири једва чекају да заспе и они по вечери одма' полијегаше код стоке. Наредно је и мене било па сам и ја лега'; но сана за мене не би цијеле ноћи. Више од двадесет пута изжлега' сам пред колибу и тутакнуо, дако лане баре пас, али и они ништа не опажају па и не лају. Кад' би тутакнуо, ондар стари Баљов трубачне по два три пут па се слеже. А ја опет уљежем у колибу, лежем, али ни сна једнога.

Ударила бјеше зора, када сам се посљедњи пут испред колибе извика'. Мјесец већ бјеше премака' за Ређин врх, а небо од истока почело румени. Врати се у колибу и опет лега, тек сам лега' уфати ме сан. Из тога сна, око истока сунчеве, пробуди ме звука чактара, звук и виса па стири, који бјеху почели нагонит на стругу да се музе. Прогледао сам али у колибу нема никога но сви на стругу па и мајка. Није много било, а они добоше саструге.

Варенику су донијели у три, четири кабла, коју мајка проциједи и сасу у вељи кота, врије на куку те узавре, па разли по карлицама; даде пастирима ручак, а у торбице спреми им ужину и они весели одјавише стоку у испашу.

Катун, пошто из њега отиду пастири и, одјаве стоку остане ка пустиња, тек по коју планинку видиш више или испод њега да измањује телада, а друга опет узела сјекиру и уривак и кренула у дрва или у снјега.

Већ сам и ја устао и умио сам се, али и пошто сам се умио, опет ми бјеше глава забуњена. И оно мало што сам заспа, не би ти до сјутра исприча, колико сам бунца.

Залуду сам јој се правда' она није вјеровала, да ја нијесам рђав, а оно тако је и било...

Пето али шесто јутро по Петровудне, опет узех пушку и кренух у лов у Планиник. Обрнуо сам к Ређину врху. Сунце од-

скочило на мали попасчић и ја дођо код Снјежне јаме, али тамо имам што да виђу. Она иста ђевојка дошла да привати снјега. Нијесам се ни мало збунио, но изма дођем на јаму и сједем. Она бјеше већ уљегла да одсијече грудну снјега, коју и изнесе на врх јаме. Кад ме виђе сва се промијени и збуни.

— Добро јутро, ђевојко!

— Добра ти срећа! — одговори ми, али тако, да сам ју једва могао чути.

По томе постави уривак на камен, па се упрти; али и ја прикупим дух, па рекох: — Стани мало, ђевојко!

Она порумени а по томе чисто поблијеђе и онако уз бреме стаде.

Мене као да се мачетешко бреме, пошто се са њом поче да разговарам.

— Мене не би доста било, да те непрекидно пред очима гледам. А што би ти на то рекла?

— Ја не знам на ту ништа да ти одговорим. Одговори ми она.

— Знаш Бога ми лијено. Били ти било мрзно, да се удаш за мном?

Послије оваквога питања дуго је мучала и у лице се мијењала, а у земљу пред собом гледала.

— Што мислиш ајде реци!

— Да ти не умјем ништа рећи о томе. Но ето ти моји родитељи. Одговори и устаде те отиде.

Оне потоње њене ријечи миле су ми биле, као да ме друго сунце огријало. И већ друге се у моју главу мисли породиле и био сам сасма весео. Гледао сам за њом докле гођ није умакнула у катун.

Ка што реко, онако весео отидем у Планиник. До мркле ноћи по њему сам авета. А готово у први мрак дођем у катун, али од лова ни спомена.

Сјутра дан био сам нешто весео и спокојан. Већ сам зна лијепо што ми је. Неке лијене и слатке наде угријале ми бјеху срце.

Освануо је Илин дан. Сељани у село обрадили, па који гођ може изжлега је у планину да стане до запоста.

Стојан и Јован оба су рано отишли на Пикшин киљан и остала момчад, ђевојке и невјесте из катуна. Ја сам мислио да не идем, али опет промислим се, да отидем, а већ знам што ме највише тамо вукло. Те већ о понаску био сам и ја на Пикшин киљан. Кад сам сиша, већ бјеше свако доша само не бјеху Жуљани. Пошто се одморио ето у дно Копривнога дола помолише се

жупски коњаници. Када их виђоше ови наши, одма опремише коње и појаше. Мој кулаш глоче узду и стоји на гробовље. Нијесам тога дана мислио играт коња али сви рекоше:

— Ајде Тодоре обиди кулаша.

— Бојим се е ће ме неко претећи па нећу. Одговорим.

На то опет сви:

— Ајде, ајде!

Већ не мога одрећ но уфатим коња, потегнем колане и појашем право к Жупљанима, код којијех бјеху и наши дошли и сви одја'али те одмарају коње. Дођо и ја код њи, одјашем и питам се са онијема које сам познава'.

Пошто се одморе коњи, сви појашемо и упоредимо се, само се још очекивало један, два, три! Потоњој ријечи не чу се гласа. Полеће долом више од шесдесет коњаника. Што би, незнадо ништа, тек за час обрето се на киљан и самном упоред једно момче жупско на једнога вранца. Неки и још трче а неки богме и изостали далеко. Дакле у кратко трка се сврши, нити претекоше жупљани ни Пинери, и ако о томе бјеше препирка међу неком момчаћу. Једни говораху да сам ја први доша', а други опет да је Жупљанин.

Стари људи сједе а младеж уфатила коло па поју и играју.

Гледам на доњу страну гробовља стоји буљук стоке, људи проз њих муте, завирују, препиру се. Они вели моја, други опет није но моја.

То су биле престалице, које престану из једног крда у други, па још прије учињели сте, да сваки вађа да донесе они брав који му је у његову стоку приста и то на Илин-дан. Тако је и оне године било.

Сунце већ бјеше близу највишега попаска. Момчад се одабрала, све пусти лакац, бачају се камена, скачу, играју се кошаре, грабикапице па и сланице. Опет невјесте и ђевојке сватова. Ја сам у толико сједио с некијема постаријима људима. Млог момчад позивала су ме у игре, али ја нијесам хтио играти.

Попасак је већ велики, а прије тога све сам гледа оћу ли ће виђети ону ђевојку, али је не могах виђети ниђе. Таман у та пар, ево ти једна гомилица чељади, али све саме жене и ђевојке. Одиле су право к нама. Док дођоше сташе поред нас. Мене се одма омаче поглед и у средину оне гомилице виђох исту ђевојку. Чим сам је угледа, ма

све једно бога ми, промијени ми се вас живот. Она се није ни обрнула, но одма па у коло. Нијесам се мога ни ја више одржати но пођо у коло. Чим сам доша одма сам и поигра, а она није још, по стала у крај кола па поје с једном невјестом. Поиграм ја и други пут, тадер скочи она невјеста, те и она поигра самном и промијенише нас друго двоје. Невјеста, по обичају целива ме у руку. Кад сам трећом поигра, онда искочи и поигра самном моја ђевојка. Управо сам био на зор и било ми је премило. Али опет жба што не могу да се разговарам ш њом, да ми свијет не замјери.

У игру и појање цео дан прође, у час. Сунце залади Лукавицу, а на Никшин киљан не оста живе душе но свако у свој катун, а пријатељи у пријатеља.

Дакле и ја сам у заход сунца стига у катун.

У тешкијем мислима, а без никаквог весеља провео сам оно десетак дана до поклада. А та дан једва сам очекивао кад ћу прије опет на Никшин киљан. Али ето дође и тај жељни дан и о малом попаску Никшин киљан био је притиштен народом. Доша сам ја са браћом. Нијесам прије никућ погледа, но у коло, које је већ почело било, да виђу је ли дошла. И она ми баш у очи паде прва. Ни час нијесам ста, доша сам у коло где је била и моја познаница, за којом сам чекао толико. Играли су момци, невјесте и ђевојке па и ја. Чим сам први пут поигра она је са мном поиграла. Био сам и више но весео.

У игрању и појању проша је цео дан. Ја сам двадесет пута крета да се ш њом разговорим, али, како крени, ријеч ми застане у јабучицу. Најпослије прегнем, не помага ништа, прикупим дух, а она близу мене стојаше, те јој реко сасвијем полако:

— Споминьеш ли се што сам ти река?

Ја се лијепо, споминьем тек што за коју годину не може бит ништа.

— Ти се може бит дражиш самном?

— Не дражим, но ти истинском истином вељу.

Прије два три дана дошао ми је брат из села, и каже ми: да је нечесов Куч додио у нас два пута, и оба пута ме иска оцу за сином. И они су му оба два пута одговорили и заклели му се најтврђом клетвом, да ме никоме живоме неће дат са ову банду три године. А што мој отац рече, и на што се он закуне, прије би живот изгубио, но погазио ријеч.

— А да сад ђевојко?

— Ја Бога ми не знам ништа...

— А оно ја знам Бога ми, само ако си ти вољна, ја ћу те чекат таман три године, ако ћеш ми само ријеч дат, да се неј ни за ким удат, нако за мнош.

— Ја ћу бит контена ако родитељи шћену. Одговори ми. И на то прекидосмо.

Било ми је жа̂ што сам чуо овакви одговор, али опет, помислио сам, нијесу ни три године вијек но лијек. И раставим се са њом, јер баш у тај час коло престаде, и људи и свако до мало крену у катун па и ја.

Освануо је запос Госпођинскијех поста. Око истока били смо више од педесет љуђи низа Штитово. Преко све планине дражили су се љуђи један с другијем, али ја нијесам ни ским ни ријечи. Био сам управо замишљен и зловољан.

Већ је подне и таман смо дошли код Скукумља на Пониквицу. Људи који на коње товари херају отоварили су да почину и да се ужина. Ја сам сврнуо само толико те сам воде пио, и одма сам одјаха низ Трубјелу. И доша сам дома прије захода, и тога љета већ нијесам ни знах, хтио излазит у планину.

Док је Тодор свом Боу причао, дјегачку приповијетку, дотле је старац мирно и пажљиво слушао, одбијајући из дугога чибук гуете димове. Па најзад рече:

— Па што би с вама? Виђасте ли се већ по тадер, и што би ш ђевојком?

— Виђасмо, сваку годину и у планину и Подгорицу и, кад смо се гођ виђели један исти разговор смо имали, исто као онда на Никшин киљан. Али прије негђе по Божићу ојдем у Подгорицу, али не тога дана не бјеше у пазар, те ја упитам њеку њену другарицу из њенога села:

— Чуда што ти није другарица с тобом мала?

— За њу немо више питат! Одговори ми.

Мене ледну у срце па опет припита:

— А што би јадна небила?

— Она се испросила у Куче и, ондан те доћ сватови и повесте ју.

Ништа више нијесам пита ни за ким ни што, но ми би ка да у мене пуче сто громава. И у моме вијеку није ми ништа од тога теже било нити ће ми бит! И ради тога сам без воље, ради тога нијесам хтио да те слушама и то сам има да ти кажем и каза сам ти.

— Е мој синко, ти си свему крив, е ми прије нијеси каза. Рече старац и уздахну дубоко.

— Ја не могу ништа, до само виђу да сам се преварио и да сам преварен, па фалај Богу!

— Тако је синко! Млади љуђи обично се занесу младошћу, кад им крв врѝ, па се преваре, али, ти се нијеси преварио, ни абера за то, то је твоја срећа, али синко без судбине не бива ништа. Она те ти је Бог судио неће те преварит.

Дан на Ловћену.

У програму бављења Великога Књаза Петра Николајевића на Цетињу био је трећи дан одређен излет на Ловћен, гдје ће извјежбана војска црногорска развити своју војничку вјештину у привидној битци. Сви Књажеви са великом пратњом на коњима кренули су с Цетиња испред сунчаног заласка. Ми, што смо останули на Цетињу, гледали смо само, кад се смрачило, Ловћен расвијетљен. Сасвијем је природно било, да је и нас горе жеља вукла. Стали смо се састајати, договарати, да и ми од поноћа кренемо. Али већ нема ни једног коња.

— А ми ћемо пјешке! рече г. Цвијетић.

Тада се друштво свело на нас четворицу, да кренемо у два сата. Справимо шатор, закупе и нађемо момка, који ће нам бити на послузи, па одемо спавати. Горе нам неће мањкати печене овновине, хљеба и вина.

Кренули смо у два сата и по по јасној мјесечини и пријатној планинској хладовини. У три четврти били смо на Бјелошима, на сред којег сеоца на једном брежуљку бијели се црквица, тамборјем опасана. Само што гдје гдје пас залаје, и кокот зацјева. Да, ту смо срели и једног човјека, који из планине на раме носаше повелику отесану греду. Из Бјелоша почела је брзо и зора бијељети. Кад је добро забијељела и мјесечини владу преотела, поснједали смо на студено камење па се прихватисмо доброг првенца цеклинског по једном и по другом. Ознојени смо, али нијесмо уморни, и одма продужимо даље. Пут је лијеп, све по мало непримјетно на више иде. Да га је на неким мјестима само проширити, могло би се колима возити.

Уз пут наилазимо на катуне. Ту су стада по торовима, које поуздани пси чувају. Па по једна појатица и по која њивица или окрајак засијан разки или зоби, или засађен кртолом. Почињу и букве гдје гуще, гдје ређе, али све млађе. Већ смо

у ловћенску границу уљегли и већ су први сунчани зраци почели златити врхове ловћенске. Али како напријед идемо тако гушћу шуму налазимо. Ипак хитамо да прије сунца уграбимо. Пред нама је један плат, уз који се треба на више пети. Кад смо га савладали опет смо посједали, на мученицом жеђ угасили. Сад је већ све равно до Иванових Корита. Већ се димови виде, што су се повили изнад војничког логора; чују се и војничке трубе; а по вијенцу Језерског Врха виде се људи гдје се на више мичу. То је био Велики Књаз Петар с пратњом, који је одио да се поклони гробу великог српског pjesника и да с њега прегледа Црну Гору.

У пет сати били смо на Иванова Корита. Ту је жива студена вода, која преко цијелог љета тече на сред једног пољца низ неколико корита, с којијех се стока напаја. Ја сам на Ловћен излазио таман прије деветнајест година и споминем се, да је било близу саме воде великијех букава. Сад их већ нема него при страни подалеко зелени се густа шума, кроз коју нам треба проћи, да у логор стигнемо код црквине. Баш кроз ту шуму сријетамо копа? Павла Аполоновића!

— Здравствујте!

— Здравствујте Павле Аполоновићу! На одмах прихвати пласку, а момак му пружи чашницу, па нас обреди мученицом. Хитао је на воду а нас је упутио гдје ћемо добру кафу наћи. Мало смо напријед пошли и пред нама се откри пространа пољана, по којој се већ војска уређује. Најпрво је одмарширала војска, састављена од млађих изучених војника, који су сви једнако обучени у црвеним ђамаданима с рукавима, плаве гаће, и бијеле докољенице.

— Ето праве тробојнице; тако би требало сву српску војску обући.

Рече г. Цвијетић раздраган тијем лијепијем приказом.

Па је одмарширала друга војска тако звана „бијела“, у бијелим гуњевима. Одили су да заузму положаје своје, јер кад се Књажеви врате с Језерског Врха, одмах ће се битка замјетнути. Уз то смо ми наишли на друштво Војводе Сочице, с којим смо пошли одма да разгледамо ону црквину на сред поља. Ту је мала црквица на свод, што се још држи; али околу ње је гомила великог тесаног камења, из које промађају зидине и неки сводови. По народном предању ту је Вуприлић 25 дана стојао па за собом развалине оставио. А на сваки

начин грађевина има бити из Иванбегова доба, а црквицу је, по народном предању, Владика Сава оградио. До овијех развалина су два велика тумпа, који свиједоче да се ту доста жита рађало. Из овог пољца има друго још више к југу; тамо је и главица, гдје су били вјетрови млини.

Разгледајући најприје војску па ове развалине и околину, ми смо и заборавили, да кафу тражимо; него нас Војвода Лазар опомену и одведе, те нас почасти најприје ракијом па кафом. У томе сађоше и Књажеви с пратњом а ми смо их гледали из далека како преко поља добре коње јашу к њиховим шаторима у дно поља.

Војвода нас позва и на доручак. Посиједасмо у дебелом хладу на прострте ћилимове; пред нама сувог говеђег бута и печене овновине; вермута и вина. Грабимо јер ће се брзо крећати. Ево ти код нас и г. Ровинског; принудисмо га да сједи покрај нас. Било је и здравица. Али све у хитњи. И збиља затруби труба. Сви скочисмо. Нама је био вођа г. Ровински. Настаде један час, кад се разиђосмо кроз шуму и не знадосмо један за другога. Али у брзо смо били на окупу код главног штаба на једној главици, окле смо гледали, како се битка развија. Ја се у војничкој вјештини не разумијем, али стручњаци рекоше, да је био успјех изврстан. Наша војска поћера из позиција противну; и главни штаб на коњима за њом појури. Али ми имамо још даље и на више, те окренемо другијем путем. Биће било близу девет кад смо почели пети се уз Језерски Врх. Нашега момка са зајиром оставили смо код Иванових корита, са собом смо узели само мученице. Сунце је било добро припекло а Језерски Врх од подна је готово сасвијем гб. Није било ни повјетарца докле му се нијесмо на ивицу попели. Ивицом или хрбатом се иде лијепојем путем, али с једне и с друге стране зја провалија. А пред нама су високе греде, уз које се треба пети. Кад сам ја први пут одио, требало се рукама и ногама на више помицати по високим степенима од станца камена; али је сада лијеп пут на увитке уснијечен и ограда, којим се ласно излази на гроб великог Србина. И у десет сати били смо код тога гроба, ал' је црквица била затворена, и тек кроз прозорчић могао се видјети тај гроб на сред Црквице; застрт златотканим покровом. Црквица је округла са приграђеним округлим олтаром, према величини пови-сока, са камамитом, која громове дочека и

не да им, да квара нанесеу овом светом мјесту.

Отолен смо гледали Комове као кроз маглу, па Проклетије, па високу Румију и између тог ланца од планина, што се у полукругу од истока протекне, Скадарско језеро и равну Зету, и по њој хладну Морачу. На југу је пукло велико сине море, по ком смо голијем оком видјели брод гдје једри. Од залива которскога испод Ловћена не види се него онај комад испред Пераста до Стрпа, на ком плутају она два острвчића Госпе од Шкријела и Св. Ђорђа. Дурмитор се није видио од велике сунчане запааре. Све остало, гдје ти око почине на сјевер и запад, то је суро стијење пригорско и херцеговачко, само што се зелени испод тебе његушко поље и мало даље к истоку цетињско; па у осоју брда, што се пружају од Ловћена југоисточно.

Ту смо 1631 метар изнад морске површине, а Штировник, други ловћенски врх, који се диже на југу Језерском Врху, те му одузимље доста од погледа на море, још је виши — 1723 метра; а не треба заборавити, да Ловћену подножје море кваши; и тада не знам, дали има височијег врха ближе мора у цијелом средиземном мору!

Језерски Врх се зове по језеру, што под њим лежи према Његушима. Да сам свалиш, у-њ би пао. Тако је свуд у наоколо, осим оне путање, којом се до црквице долази; а око ње не би могло више од двадесет људи стати. Сада када узмеш на оној висини тај простор, околу кога зја та провалија, не знам, да ли би се могло и замислити мјестанце на земљи неприступачније од овога, гдје је себи зажелио вјечно пребивалиште велики наш пјесник!

И туда расте травица и по који цвијетак између крпа весели се; па и из голе литице зелени се боровина. Г. Цвијетић је набрао тога цвијећа и понио грашницу боровине, да је за икону стави, па да му њом свештеник кућу водицом шкروпи, да водица светија буде.....

Покрај овога славнога гроба провели смо цијелу уру; па смо и пили доброг црногорског првенца у славу Владике Рада и Црне Горе а за бољу будућност васицјелог Српства.

У једанајест сати, пошто смо побожно целивали црквицу као гробницу пјесникову, врћали смо се истом путањом с великијем задовољством.

Испод нас по шумама Ловћенским чула се пјесма и вриска кола и бра

чилијех момака. То је био један дио војске, што је остала ту од јутрошње маневре.

Кад смо сашли на подножје Језерског Врха, окде смо имали окренути пут Иванихових Корита, гдје нас је чекао момак ас провијандом, дочекаше нас два војника, који нам саопштите наредбу г. бригадијера, да нас у главни стан одведу, гдје нас је чекао — објед! Ми се весело тој наредби подложисмо.

У дебелом хладу буковоме на свежем лиснатом грању буковом била је трпеза постављена а на њој печена овновина и ловћенски сир — најбољи од свијех сира бар за мене. Ту је и пуна мјешина црвенике. А што је најглавије ту је одлично друштво са начелу г. бригадиром Ђуром Петровићем и г. бригадиром Јовом Савовићем Мартиновићем. Пошто смо се мало прихватили, г. Цвијетић отпоче ред здравица одушевљеном здравицом домаћину, Књазу Николу.

Ту смо се веселили до три уре. Свакоме је радост с ведрога чела сијала. Г. Цвијетић, наш лични гост из престонице српске краљевине, био је поновио ту одушевљење, које се је прошле ноћи по Ловћену прелијевало. Сви наши знанци и пријатељи редом жађаху, што и ми нијесмо били изузеци тога васеља, гдје су у сред догора војничкога околу велике ватре напирали Књаз Милош и Велики Књаз Петар, Војвода Петар Вукотић и Војвода Божо Петровић, г. Жерар, француски заступник и г. Аргиропуло; гдје је коло повео срећни Отац и у коло ухватио све Књажеве, војводе и главаре, што ту бијаху; гдје су у оро играли и сиједи старци; гдје су српске гусле то бурно одушевљење од једном у свечану тишину претварале па се бесмртнога Карађорђа и његових јунака сјећале... гдје је врхунац свој постигло ово велико весеље српско!

Свак нам је имао нешто ново о тој ноћи на Ловћену под ведрим небом да прича. Ту је било доста занимања и сликару и пјеснику, и хладноме политичару и ватреноме патриоти. Али највише та ноћ пружа машти српској, која ће је освештати као најљепшу ноћ српску послје кобне ноћи, што је Косово донијела.....

С Цетиња смо кренули на двије и по, и нијесмо почивали него по уре док смо доручковали, уру покрај гроба Владичина, и рецимо двије уре и по док смо ручали, него све цјешке и узбрдицом брдским путем по јулском разопеку одили; ипак ни

јесмо иза војске хтјели изостати у дебелом ладу буковоме бар докле сунце превали, него смо на три уре кренули истијем путем, којим смо и дошли, у лицепоме друштву, које нас је на Ловћену онако братски дочекало. Толико је одушевљење било јаче од умора! Још су уз пут привођили г. Цвијетићу коња да јаше.

— Нипошто, одговараше г. Цвијетић, хоћу да се и вратим пјешке с Ловћена како сам с Цетиња кренуо.

Нудили су и мени, али нијесам ни ја те нужде осјећао.

Тако смо у лијепом разговору цијепачили почивајући. Сврћали су пас и на два катуна, гдје су нас гостили млијеком са снијегом и скорупом. Ту је колиба при каквој букви; пред њом трпезица застрта чистим трпезњаком; на њој у чистом посућу млијеко, снијег и скоруп са чистим кашикама; у наоколо сточићи трпезици. А гостопримна чељад нуде те, не нагибу. И да те није воља, мораћ, да им на жао не учиниш. И ми смо се прихватили својски, онако путнички, особито онога мањка шпежанага.

— Ово срце подмлађује! и у једнога старца, кад се напи.

У нашој поворци враћао се и један војник болестан. Донекле се могао држати на коња; кад већ није могао направити

носила, па га је дружина на измјену носила. У јутро је било, докле се маневра свршила, и санитарско одјељење, па се је главнијем штабом вратило на Цетиње. Тако смо сами нагађали, да ће се бити врућ студене воде наио. То је био једини инвалид од 1200 војника, што се је из битке враћао, и једини непријатни приказ, што смо тај дан видјели. Још ми рекоше, да је тај болесник Томановић, што ми је још непријатније било. Али је Цетиње близу, а на Цетињу болница чека га са сваком његом.

Иза војника нијесмо ни мало изоставали; гдје год смо ми њих, а гдје они нас престизали; па нас шћаху нудити грудима снијега, чим су путем жеђгасили. С Богомоље сашли су у поље Цетињско све пјевијући и из пушака мећући. Богомоља се зове једно мјесто, одакле се види манастир одећи и долазећи с Ловћена. Па се народ ту зауставља, окрене се манастиру, крсти и Богу моли.

На шест ура били смо на Цетињу, гдје смо се пријатељима хвалили, како смо лијепи дан провели. Особито је г. Цвијетић био задовољан, управо срећан. Чуо сам га толико пута и на Ловћену и пошто смо се с Ловћена вратили: — Овај ће ми дан остати у најљепшој успомени!

Ј. Томановић.

МИЛОШ ОБИЛИЋ — МАРКО БОЧАРИС

ПЕСМА

ДИМИТРИЈА КОКО *)

(из „Одјека“.)

Истом судбом, истом смрћу. Милош и Бочарис гине.

И песник коме Отаџбина даје крилма моћи јаке,

Затежућ' у њено име на гулама струне лаке,

Једном песмом опеваће, збратимиће славе њине.

*) Димитрије Коко спада у ред најодличнијих данашњих грчких пјесника. Патриотским осјећајима који кроз његове пјесме провејавају, стекао је још као млад радник одлично мјесто у цијелој новој грчкој литератури. Г. Коко његује особите симпатије према Србима, те чак није пропустио да дође сам лично у Крушевцу на Косовску светковину, којом је приликом у самом Крушевцу написао ову пјесму у којој упоређује два јунака грчког Бочариса и српског Обилића. Ми се јако радујемо што смо до те пјесме могли одма доћи, можда прије по што је она и у Грчкој угледала свијета и ево је данас доносимо у преводу г. Нушићевом, радујући се уједно оним симпатијама које су у њој изражене и које у најновије вријеме можемо слободно рећи, даје сви Грци према нама.

I.

„Ниси Марко дорастао, да војвода будеш први,
Не познајеш, ниси вичан с Мусломаном бојак бити!“
Светују га злобни старци, са пакошћу жучне крви,
Светују га, бојећи се, славу ће им уграбити.

А у грудма млада Марка болом срце уздрхтало;
„ — Старешинство ја не тражим — вели — узмите га вама
У конаке Омеру ћу, још док вече није пало,
Омер ће ми дати знака, бичи вођа над вођама“.

О час рече, о час стиже до шатора Омер-паше...
„Ко си, шта ћеш?“ — узверено пита веран Мусломане,
А Бочарис нож му спушта, у груди му, у погане,
„Хоћу — вели — дично име хајдучкога харамбаше!“

Припуцаше танке пушке престрављених Мусломана,
Он се бори, коље, сече, откупљују дичну главу —
Ах, ал' једно таче нађе и обори борца славна,
И зверови крвожедни отргоше живот лаву.

CRNE GORE ĐURĐE
II. CRNOJEVIĆ

Лазар позва на Косово све, што ј' вољно да се бори,
И да спасе земљу дичну којој прети бесна хала,
Али груди Лазареве једна црна слутња мори,
Слутња да је баш његова кућа гују одњијала.

И Бранковић на вечери уз колена цару седи,
А крај њега све војводе, дична кита, одабрана;
А цар Лазо с поуздањем невернога зета гледи,
И реч узе, реч злокобну са сутрашњег црног дана:

„Здрав Милоше до сад веро, ал' неверо Видов-дана,
Твоја верност потамнеће са сутрашњих твојих емера!“
— Невера ти, царе Лазо, крај колена седи сама,
Не ће дуго, не ће проћи, видићемо ко је вера!“

Тек што рече, изгуби се. А где оде? — Мурат знаде...
„Ко си — пита преплашено — ко си, шта ћеш ти предаме?“
А Милош му по сред срца одговора ножем даде
— „На овоме свету царе, знаћеш ко сам, знаћеш за ме!“

И Мурату када душа у подгрлац дође веће
Смрт Лазара и Милоша кад му задња беше жеља;
Цикну Лазар: „Ох дајте ми још последњи тренут среће,
На умору да још једном видим верног пријатеља!“

* * *

Истом судбом, истом смрћу, Милош и Бочарис гине.
И песник, коме Отаџбина даје крилма моћи јаке,
Затежућ' у њено име на гулама струне лаке,
Једном песмом опеваће, збратимиће славе њине.

Крушевац, 15 јуна 1889.

Б. Ђ. Нушић.

Из Руске књижевности.

Славянскіи Извѣстія у 21 броју
доносе у лијепом преводу г. В. В. Ума-
нова Каплуновскаго шљедеће двије
пјесме Књаза Николе:

I.

Князь Зорька.

Не все то золото, что блещетъ;
Престолъ царя — не ложе пѣгъ;
Повѣрь, дитя, здѣсь корни — горе,
А счастье — юные побѣги.

* * *

Какъ часто блескъ литой короны
Соединенъ съ вѣнцомъ страданья;
И о царихъ всегда счастливыхъ
Молчать волшебныя сказанья.

* * *

Дитя, дитя! Ты знаешь счастье? —
Оно въ тиши родной, — въ отчизнѣ.
Въ трудѣ достойномъ, въ правдѣ свѣтлой,
Въ святой борьбѣ на полѣ жизни.

II.

Черногорин.

Теби, отчизна дорогая,
Я пѣть съ неизбѣмыхъ вершинъ,
Съ полей, дугою, утесовъ мрачныхъ
И полныхъ зелени долинъ.

* * *

И пѣть тебя въ священныхъ храмахъ,
Подъ сводомъ неба въ ясный день;
И не легла ко мнѣ на сердце
Измѣны вражескаго тѣнь.

* * *

И пѣть тебя въ краяхъ далекихъ,
Сгорать желаньемъ быть съ тобой,
И предъ богатствами чужбины
Гордиться нашей нищетой.

* * *

И пѣть тебя въ роскошной Вѣнѣ,
И мѣстѣ Невоѣ и въ Кремлѣ;
Молить Творца послать спасенье
Моей возлюбленной землѣ.

* * *

Расти, цвѣти!... Не разъ червонцы
Венеціанскіе къ тебѣ
Рыкой текли, — ты не сломналась,
Не допустила ихъ къ себѣ.

* * *

Пережила ты Византию
И блескъ Стамбула въ оны дни...
О, будь же доблестной, какъ прежде!
Во вѣкъ Господь тебя храни!

* * *

Не разъ левъ Марка, въ дикой злобѣ,
Тебя пытался растерзать
Не разъ бросался... но позорно
Бѣжать, не тронувъ нашу мать.

* * *

О, какъ же мнѣ не пѣть, отчизна!...
Не раздѣлеть насъ и даль...
Мнѣ безъ тебя и жизнь не въ радость,
И свѣта Божяго не жаль!..

С.-Петербургъ, 1889 год.

Прилог српском језику.

У „Новој Зети“ број 4 од ове године стр. 159, читам народну песмицу „Двоје чобанчади“ из Новог, у Боци, коју је прибељежио г. Вељко Р. Она ми је пала у очи, што се у њој спомиње планина Шар, о коме сам баш онога дана свршио чланчић, који ће ући у IV књигу „Братства“.

Код ове песме прочитах и примедбу г. Вељка о речи *пољка*, која се помиње у песми овако:

Овце чува млад Јоване
Двије године.
Поред њега добра пољка.
Добра девојка.

Г. Вељко ведн да не зна, да ли ова реч долази од *поља*, или од *Пољске* (јамачно је мислио народно име, јер има и реч *пољак*, име човека који чува поље — усева —).

Мени се чини да ова реч не долази од *поља*, а још мање од *Пољске*, већ је она властито женско име. Тако је име било ономе челадету што је чувао овце, на је ваљало написати *Пољка*, а не *пољка*.

Пољка је диминутив властитог иаи и долази од грчког властитог имена *Поликсени*,¹⁾ које је ушло у обичај и код Срба. Тако, око Мораве и у Шумадији у обичају је *Полексија*, од тога диминутив *Пола*;²⁾ око Вардара *Полуксенија* и диминутив *Полка*, па чак око Јенице Вардара и *Сена*. Мени је позната *Пољка* у једној отменој породици у Пећи, северној Старој Србији, а таквих диминутивних властитих имена има пуно у Срба, која су начињена и уобичајена од страних имена. Таквих је било, ваља да и у Боци и другим српским

крајевима, па су забачена и замењена другима, те се сада може бити не разбирају у песмама.

У Београду, 20 маја 1889.

М. В. Веселиновић.

ЉУБАВ МРТВОГА.

(Лермонтоф.)

Па што брине ак у земљи смрзлој
и под плочом што се спусти на ме,
ја почивам; Кад је увјек... свуда...
с тобом злато невидљива сјени
душа моја!?

Са љубави манита заноса...
Овдје доле увучен, постављен,
гдје се свашто одаје одмору,
забораву..., заборавјо нисам!
Свемоћ вишњег слабапна је снага
ко и сјајне небеске прилике;
ни да мрдиу... камо! да спријече...
што се љубав мушки осмјелила
те са мноме вољно пристајаше
са свијета до седмога неба!

Сваког часа и сваког тренутка
љубио мазим успомене миле,
својом мисли обиграјем често;
плачем... горим... љубоморност ту је!...
па још жеље:

све ко некад — све баш иако бива
као онда за живота тога.

Без бојазни при задињем роптању
са свјетом се бијаш опростио
надајућ се миру и покоју,
тада барем — кад се раздвојисмо;
вај! ни тада — опет смо заједно!

Виђох славу нетјелесних бића
и њихових множ' увесељења —,
ал' растужен предадох се муку...
јер међ душама анђелскога лика.

— ма да тражих дуго.. дуго.. дуго...
твога лица онде не бијаше,
да се часком науживам раја...
среће праве — твога уздисаја!

Ал' ако ти другога уздаси
дах мирисан ког ти прса рађу...
скривит' буду око рубин — уста...
чути ћу их.. виђети.. познати...;
о ала ће дух мој увјељењени
мукле боље спопанути јежња —
у мучењу гушит' ће се тешко.

Догоди л' се да у слатком сану...
тапнених име супарника неког;

1) Тако је било име кћери Пријама и његове жене Екаве, коју су дали Ахилу, ну у сред храма кад се је Ахило с Поликсенијом венчавао, син Пријамаов Парис убије свога зота Ахила; а после заузећа Троје, син Ахилов Немтолемос убије Поликсенију на гробу Ахилову. Парис није гађао Ахила баш у његову чудновату пету, али бог Арис (Марс) скренуо стрелу Парисову у пету, јер је он само могао знати, да га је мати његова богња Тетис држала руком за пету, кад га је купала у живој води (реци Стиксу у коју су се богови клели), те није могла жива вода пету омокрити. Ме га је једино и могла стрела уморити! (Грчка митологија). (Грчки речник: Скарлата Д. Византија од 1852 год. стр. 150.).

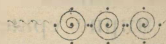
2) Вук је у своме речнику стр. 532 забележио: „Пола, f. нур. v. Полексија“. А на страни 533: „Полексија, f. помен feminae“.

та р'јеч сама — гвожђе усијано,
махом ће ме жегом опалити!
Зар љубити да још неког смијеш?...
Не!..

света веза к мртвоме те спаја!
Не! несмијеш љубити другога;
ове душе вјечно остајеш
вјереница!

Залудна су страховања твоја;
шта б' молитве што истрајно нијеш?
Ништаве су!.. жељет' их не могу...
Заборава, мира, почивања,
ни блаженства што га смртни ст'јечу...,
— вјеруј тврдо прељубезна сјена —
амо горе не желим имати...
нити ћу их икад заштитавати!

Саво Ст. Рачета.

Њињевни преглед.

Хајдана од *Николе I. Петинс*
књ. црног. државна штампарија 1889.

Ово је најновије дјело *Књаза*
Пјесника, које је тек из штампарије изи-
шло, но које неће бити на продају —
бар у овоме издању — као што ни-
јесу до сада била ни остала дјела.
За то хитамо, да га прикажемо на-
шим читаоцима, да му се бар с из-
водом упознаду.

У *првој* дијелу *Пјесник* нам
преставља Везира Босанскога, човје-
ка мудра и добра, који мирно живи
и мирно влада. Само га Црна Гора
узнемирује.

Цар толико до сад пута
Обидова с војском јаком,
Да то племе, што се крије
За етијеном и облаком,

Смрви, спршти и угњечи,
И зли траг му сав истражи.
И устанак тамо вјечни
Оконча се једном вражи, —

Па не мога, не успједе!
То се племе не да смијело,
Мре весело за слободу,
Пјесма му је за опјело!

Државу је основало
У надању на кам сињи!

Танко живи, ал је срећно
У својојзи спротињи!

Зрак, ког орли летом кале,
Душевним га пићем пита,
Свијест му је полубожна,
А груди му од гранита!

Па у Травнику, својој престол-
ници, Везир размишљава, како би се
доскочило томе јату, с ужасима што
се игра а снјега све о рату. Куша-
ла се свака сила, мито и злато све
узалуд. Ипак ваља истријебити ту
шакв' људи, које смјелост може лако
дух у раји да пробуди.

Ја сам чуо да се облик
Каменима драгим даје
Са трвећем по прабини
Од истијех што остаје;

Па кад камен може камен
Да уништи, прахом створи;
Црногорац најжешћи би
Злотвор био Црној Гори!

Црногорац, који има храброст
Милошеву а Ђуд Вука издајника —
кад му завист у ускоме срцу крене.
То се оружје сада Везир узда.

CRNOGORSKI Дијелу ми се упозна-
јемо са два Црногорца у нашоном
сарају. Симо Граховљанин оставио
је свој завичај с неправнице. Црна
Гора се спремаше, да сретне скадар-
ског нашу. Кнез граховски имао је
да раздијели на пет чета пет барја-
ка. Три раздаде по хајтеру, један
само по правници; а нетога је Симо
занескао за себе.

И право је, нашу, било!
Град сам Столац затварао,
С својим браством до Маглаја
Јуначки сам цетовао!

И не даде га њему, него једно-
ме по близини, што још фишека није
опално на граници.

Други, Перина са Цеклина уско-
чио је такођер с неправнице. Дошло
из Русије сто златнијех медаља, да
се раздијеле јунацима, што се бише
на Царевом-Тауу. Свако браство це-
клинеко допало је медаља, само није

његово. С тога ће га оставити вјереница. А коме се прстен врне, не остаје друго него у крв прат увреду. Четовао је око Чева за то десет пута;

Но, Везире, знаш Чевљане,
Што свој Босни они чине:
Дух јунаштва Црној Гори
Разбуђују на крајине!

Па је добјегао е да би им се могао одовуда осветити.

Везир их обојицу прима и шиље у Никшић, ново ускочко насеље.

Но ће паша од Требиња на дивану Везировом:

Нема ћара у њих двоје!
Два јадова, два голића!
Друкчије би нешто било,
Трагом да су од кућића!

А паша сребрнички:

Што је једној земљи етало
За празнове, за лакиће?
Ускок село никад неће
Село њега преживиће.

Али Везир друкчије мисли.

У *трећем* дијелу ускоци крећу из Травника пут Никшића. Копачили су у сарају Везировом.

Из сребрних сахана су
Јели чорбу и пилава,
Зачињене чистом машћу
И мирисом разних трава.

Вина пили из тасова
Извезених златном жицом.
С филцанима од мерџана
Наздрављали шљивовицом.

Шетају се ћилимима
У Дамасу отканима,
И дивне им конце газе
Горштачкијем опанцима.

Али Симо ипак не би ту остауо, да би Травник сав његов био, и радиј би

Живовати у Размућу
На два рала брачице.
Сркат скроба ризаног,
Но све туреке посластиче.

Само кад би га могао барјак допанути!

Периша мрзи Црну Гору и своју родну браћу, што је узалуд два три пута просио дјевојку.

Како? Зашто? Да он проси,
Скитачина са Улића
Кћер Хајдану Вукотину
Бисер куће Балетића!!...

Е бар да је икад виђа
Ту Чевљанку поносити!
Па да се је заљубио
У особу њену виту —

То би било Богом просто; но је он оће ради гласа, само да се горе уздигне.

Ал' бадава! дуб ће дубом
И липа ће остат липом!
Од липе се мирис срка,
Од дуба се вјенци граде!
А од врбе — мекше дрво
У све горе не имаде!

Дакле њему нијесу ни обећавали Хајдану, него је он слагао Везиру, да му је прстен повраћен био е тога што није добио руску медаљу.

У *четвртом* одјељку Везир даје *ушество* *ускоцима*, како ће на пасишту иза Гарча напасти Чевљане. То пасиште зове се Лаством,

Гдје Чевљани овце пасу,
Ка Гласинац ил' Златибор
За пашу је то на гласу!

Рано с Ластве дижу они,
Лисац пасу са јесени,
И до доцкан Кошитник им
Од траве се још зелени.

Стари Раде и Вукота
Ту остају најдоцније,
Посјећи се ка ту што би
Не би могли ниђе прије!

То је Симо слушао преко воље а Периша чисто у радости растијаше.

У *петом* находимо ускоке у Никшићу. Ту у Риђанима близу града Симо има једну тетку, која му је од жеље у походе дошла. Он је дивно дочекао, тетку грли и целива. Кад је видио, загрља га жеља жива за све своје.

Оцу му је тетка стара
Слична била ка близница,
Па на теткин образ љуби
Милог оца прте лица!

Старица му одговара на питање,
како су му сви домаћи.

О да знадеш, синко мили,
Црна мајка што ти ради!
Од када си ускочио
Плаче, кука, јаде јади!...

Сестра, браћа твоја драга,
И рођаци и све село,
И племе је, од како си
Ускочио, невесело!...

..... Братанића
Свога баба загрлила,
А из џепа од мерџана
Прстен један извадила.

То је прстен кнеза Дака, који је
дао баби, да га покаже Симу за бо-
љу вјеру, с поруком, да је један
барјак граховски његов, и да неће
бити пријекоран, ако се врати на Гра-
хово. На то Симо тетку љуби, па у
први мрак утече с њом пут Грахова.
А Периша остаде у Никшићу, гдје
купи чету, да се оправда пред Тур-
цима, да је достојан царског хљеба.

У шестом одјељку находимо ста-
рог Рада и Вукоту у маленом селу
Вишу код Мићка Радова, војводе
брдскога, на слави Свете Петке. Мић-
ко им је сестрић, па

Њежна браћа у године,
Стари Раде и Вукота,
Жељни виђет миле сестре
Још један пут за живота.

И с њима је дошла била
На ту славу Свете Петке
Вукотина кћер Хајдана
Да загрли миле тетке.

Пјесник ту заносно описује сла-
ву код брдскога војводе и на слави
љепоту Хајдану. Послије толико ча-
сти, пошто су од сестара и сестрића
жељу узели. Балетићи осмо јутро
подравили и крећу. У Гарчу у гу-
стој шуми дочека их чета Периши-
на, која оба брата погуби и главе
им са Хајданом собом понијеше. О-

сман-бег Никшићки части чету а
Хајдану предаје попу Шћепу да је
чува; он је робом њезиним постао,
и ноћу кријући иде до ње. Ту се
вјештачки описује ово његово ноћ-
но подузеће.

Што би дао, да је мјесец,
А Хајдана земља да је.
Да јој озгор свјетлост баца
И шаље јој загрљаје?...

Али га са по пута враћа стра-
шна појава главе Вукотине, с које
ноћни лахор сиром мјесеца бјеше са
перчином Вукотиним приметно у игру.

Погледао више себе
И протрну и уздахну!
Замислио боле љуте,
Које но су на Хајдану!

Па се бег натраг тргнуо.

У седмом одјељку Осман-бег ши-
ље главе са Хајданом у Травник Ве-
зиру.

У осмом находимо Хајдану у
Травнику. Везир је презадовољан кад
је видио мртве главе она два Црно-
горска змаја. Али кад је угледао Хај-
данино сјетно лице, све је заборавио.

Племенит је везир био,
По старини шерефлија,
Тој је лози корјен била
Пророкова фамилија.

Кућић неће нако људски,
Сој страстима узду меће,
И властелин властелински
А друкчије никад неће!

За пунани мјесец дана
Под кров исти он је био
Са Хајданом, а' јој лице
Није једном још видио....

Кад је у њезину одају први пут
уљегао, нашао је гдје се моли Богу,
да јој слободу поврати. Везир је пи-
та шта би дала, да слободу стече.

А Хајдана:

Ја вриједим, нашао, мало!
Дијете сам из планине!
Не знам рада, ни језика,
Ни што амо жене чине!
Јединица међу браћом

У мајке сам своје била,
Само плести, само вести,
Мајка ме је научила.

Знам јахати добро коња,
Знам биљегу да убијем,
Знам сукати фишечине,
Знам и киту да савијем...

Планинске сам руже брала
На висове и литице,
Женског пола, ће допирах,
Не допире осим тице!

Шњежану сам воду пила,
Са сатова меда јела,
А мајка ме умивала
Са јамужом, да сам б'јела.

Слободна сам као вјетрић
Миле наше горе била,
И ничијој никад срећи
Ја нијесам завидила...

У браће ми има благи,
Има коња и говеди
И оваца пет стотина,
И све друго, што год вр'једи —

Узми, узми! Све ће дати!
Па ако је и ту мало,
Село ће се порезати
Па и племе све остало.

Не буде ли ни ту доста,
Цикну млада као змија
И Господар да ће пара,
Наш Владика Василија.

Везир јој одговара, да је не би
дао ни за једно благо. И узбуђен
сиљно, остави је.

У *деветом* одјељку долази позив
Везиру од Султана, да оставља Бо-
сну и да иде на управу Багдадског
вилајета, што је Мурат отео од Пер-
сије — најљепши у цијелом царству
и најбогатији.

У *десетом* Везир путује из Трав-
ника.

Витез село уминуше
К Бусовачи иду горе,
На обали од Косице
Побијају већ шагоре.

Ту је први кошак каравани.

Вриште коњи, керад лају,
А дозива слуга слугу:
Да се кошак брзо справи
Помагаше ту друг другу.
По петина комат јеле
На рамена ето носе,

Други већ су уложили
Да за коње траву косе.

Неки ситне гране купе,
Други крешу у кресиво,
Они ватру укресаше,
Наложнише ови живо.

Коноп онај размотаје,
Они трчи — спотаче се,
Они ватру да напали,
Хита паши да донесе.

Мала ћеца везирова
Од харема одмакла се,
Трчкарају тамо амо,
И весело играла се.

Гле и они пруже сухо
У нарамке окушљају,
И ти мали хоће људи
Своју ватру да имају!

По вечери Везир шета по лива-
ди, па се два три пута и на Хајда-
нин шатор навратио. Мјесечина иза
горе логор обасјала. Онамо млади
Бошњак извадио из теркија тамбу-
рицу па је навија, а овамо други
гусле удешава; док један Херцего-
вац иза гласа поје без гусала славу
Цара Сулејмана под бијелијем Бечом.

На обали студена Дунава
Цар Сулејман шатор разапео,
Спрам бијела Беча њемачкога
И латинског краља Фердинанда!
Краљ се маче Лилицу и Салцбург,
А Беч Султан туче из топова.

Тако се до поноћи пјевало и
играло. Сјутри дан поранили су пут
Клокота, Кисељаку, па на кошак при-
сијеше у Блажују.

На пут с десне Фојница је
И манастир Францискана,
Који ферман освајача
Још имаде од султана.

Ту је руда од жељеза,
Ту Бошњаци сабље кују,
Којијема царевину
Пут сјевера проширују.

Даље мало — Кисељак је,
Под њим извор чудотворни,
Ње немоћни оправља се
И болесни и умори.

Ту се хладна Лепеница
Са Фојницом сестром стаје,
Да заједно у Високи
Данак својих вода даје.

Како не би давала га?

Високи је био прије
Од све Босне мјесто прво,
Стоно мјесто најглавније!

Колико је видијело
И краљева и банова,
И госпoде и властеле
И босанских витезова!

Ту се опет на Ђуприју
Пролазило на Крештоку,
Рјеку маду, риба цуну,
Воде бистре, недубоку.

Па се брдом лако пели,
Што с' Кобиља Глава зове,
Док му сашли у долини
Зујевине низ висове.

У подножју Игман-горе
Блажуја се слегло село,
Под које се везирово
Ту шаторје распе б'јело,

Из Блажује се даље овако пут
описује:

Равним пољем Сарајевским
Отолен ће моћи лако,
Под високом Романијом
Стић у Мокро све полако.

Требевић су видијели,
Чим је сунце огријало,
Мало пријед но су Врело
Уминули, село мало.

Па су на мост од Миљаче,
Сарајево која д'јели,
Прешли рјеку, те се за њим
Уз брдашце њеко пели.

К Сарајеву не свртали,
Но на Мокро право иду,
Да за днeви у то мало
Романије село сиду.

Ту се њешто Везир боји:
Сјеновита Романија
Није никад без орлова,
Без хајдука и без змија!...

Па дозива Звиздића Гачанина
да зацјева, да циликне. Звиздић
пјева:

Романијо, вила постојбино!
Што облаком замотајеш главу,
И што храниш више од облака
Спомен зјечни Старине Новака!

У томе се отвара Мокро, мало
сеоце у малом пољу, гдје трећи ко-
нак Везир коначи:

Везир опет поранио
Низ Гласинац к Рогатици

Крај Ковања, колијевци
Бранковића породици.

Отолен ће наставити
Стрмо Дрини валовитој
И пријећ је на Ђуприји
Под Вишеград, каменитој.

Србин паша Соколовић,
Тој Ђуприји темељ стави.
Да би Бога ублажио
Што род и крет свој остави.

Отолен ће на Прибеју
Па на Нову Варош саћи,
Да приспије у Сјеницу
Пут је њему то најкраћи.

Међу морем и Дунавом
На положај Сјеница је
Најљепшем — свако живи
Варошници тој признаје.

Раскош вода, раскош горе
То мјестанце краси мало:
Плод два пута на годину
Земље онђе дава рало!

Ливадама ође-то се
И са воћком свакојаком,
А куће јој покривене
Све готово шиндром лаком.

Васојевић, веле, Стево,
Ка намјесник царски стоја
У тој варош све до самог
Косовскога страшног боја.

На њега се на то поље
С Ванетином пасти слугом;
Ах, онакву може слугу
Племић вазда назват другом.

Ми нијесмо могли, да не пока-
жемо овај лијепи опис пута, који то-
лико краси овај снјев.

Ту ће Везир два три дана по-
чинути. Али због богиња конач му
спремине подалеко од вароши; прем-
да околицом двије чете хајдукују.

У јединајестом одјељку Везир
једне ноћи улази под шатор код Хај-
дане.

Код љубави моје вруће
И код цвијће свакојаке,
Мислим, милост већ бих наша
И чак тамо међ' дивљаке.

Што ти не бих жртвовао,
Ил' рад тебе учинио?
Земљу, цара, породицу
Бих за тебе оставио!...

Би ли да се покаурим?
Би ли онда моја била?
Одговори, па бјезитио!

Одговори, душо мила!....

Што ћеш више? Ево мене
Да хришћански крст целивам!
Па да срећан, ће год хоћеш,
Покрај тебе ја пребивам!

Хајдана му одговара, кад је тако
добар, нек је пусти мајци и браћи.
А папа њој:

Ходи! Јаши! Ноћ и поље
И слобода ван те зове!
Води пашу на Цетиње
Окова ти у узлове!

Хајдана му отворено каже, да
га не љуби.

За што бих те преварила
Милостива и доброга?
Душа једна врата има,
А све вјере — једног Бога!

Ох пусти ме! Ти остани!
У наше је горе мука;
Хлеб е од суза тамо ије
Из крвавих често рука
С душманима од постанка
И с природом завањени
Ал' слободом дани су нам
Тамо златом позлаћени.....

Везир од чуда тога уклања се,
бојећи се уму младе цуре од заноса и
домовини, увјерен већ да Хајдана неће
бити његова. И опет се к њој по-
враћа, да јој каже, да је слободна,
да ће је милој њезиној отаџбини по-
вратити.

У то пушке из омарка
На шаторје заупаше:
С двије стране чете двије
Ка орлови загркташе!

Хајдуци ударили на Везиров
логор, па се заметну крвав бој.

И сам је Везир рањен; и шћа-
ше погинути, но га Хајдана брани —

Око врата Везирова
Склопила је бјеле руке.
Српски збори... српски куми...
Србе браћом називаше

док је Срби упознаше. Ту је и Симо,
који се мучио од повратка, да се
опере, што се одметао свога јата.

Сјеча је престала. Дан се учинио.
Па се види по разбоју љеп до љепша.

Перишину стрв познао
Ново Марков из Лопата,
Па је врхом од опанка
Теке гура и дохвата...

Турци многи изгинули; остали
утекли; остао сам Везир рањен с ра-
њеницима и с фамилијом, од које му није
нико погинуо. Па говори Црногор-
цима, да му је жао, што и он није
погинуо, када Хајдана не може ње-
гова бити.

Млоге руке јатагана
Од хајдука дотакоше,
А везиру сви се мало
У један мах примакоше.

Ал' Хајдана стаде покрај њега,
па се поче заклињати:

Да дуж свега робовања
Била ми је част на миру
Као да сам у морачком
Живовала манастиру.
Па вас молим као браћу,
Част, јунаштво, кад му знате —
Да слободу том јунаку
Ка јунаци ондах дате!

И сви Хајдану послушаше. Па-
ша оде пут Сјенице, а Црногорци
Хајдану к Чеву одведоше.

Тако свршила ова лијепа при-
повијетка у цјесми. Овај свршетак
изненађује. Готово је неприродно, да
се Везир толико уздржава, и да цу-
ра толиком снагом одолијева. Али
племство везирово његову страст за-
уздава. Осим тога, он хоће да љуби;
а љубави нема када не извире из
оба срца. Хајдани, шеснаестогодиш-
њем дјевојчету, отргнутој из крила
мајчина, и миле браће, а на очиглед
мртве главе очине, која и с коца над
њом бди — није до љубави. Тијем
више, што је велика разлика у годи-
нама одвраћа од везира. Тако везир
из сажаљења хоће да Хајдану осло-
боди; а Хајдана из благодарности
према тако добром и милостивом чо-
вјеку, живот му спасава.

Оба ова карактера идеали су; али идеали, које можемо преставити и у животу — дакле идеали из живота стварнога, у које читаоц вјерује, како их проучи,

Техничка израда и основа овога сјјева такођер заслужују признања, да не речемо дивљења, особито кад се у обзир узму прилике, у којима га је Пјесник стварао и довршио. Те су прилике биле — осим обичног рада Владаоца-пјесника, који о свој управи унутрашњих и вањских посала бригу сам води — престојећи знаменити пут прољетни у Петроград и они знаменити дневи послје његовог повратка из Петрограда Јер се Пјесник налазио сам с „Хајданом“ дан прије Његовог поласка, и одма послје Његовог повратка из Петрограда на Цетиње, када ју је и довршио!

Ми смо хотимице навели неколико разноврснијех мјеста из овог сјјева, да читаоц сам себи створи појам о њему. Ту се ми упознајемо не само са животом породичким и друштвеним у Црној Гори, него и у Везировом сарају. Ми находимо ту стварнијех описа који нам толико годе. Особито цео простор од Травника до малог села Виша у Брдима ми имамо пред очима, на што су наши досадашњи пјесници мало пажње обраћали.

У цртању овоме из народног живота, пјесник је истакао и достојно опјевао свезе сродничке између одива и њихових родова у српскоме народу, које су тако њежне и племените. Само пратите старога Рада и Вукоту на крсно име у Војводе Мићка Радова, и Симово сријетање са његовом тетком у Никшићу.

Али нам се чини, да у цијелом сјјеву превлађује тежња племенита Пјесникова, која се вјешто увија и крије, — тежња, да сплете вијенац

похвале врлинама дјевојке црногорске и то баш Чевљанке, што га особитом љепотом краси, кад се ејетимо, да је Чевљанка срећна љуба Пјесникова.

„Хајдана“ одиста заузима мјесто међу најљепшим епским сјјевима нашим. Како са сјаја врлина њенијех главнијех карактера, и цјелине живописнијех слика, тако са оне дивне простоте, којом Пјесник све то излаже. Само је штета, што је написана дијалектом црногорским, и што није издање њено уступљено на прилику Зетском Дому, како би дјело могло сваки добити, па и овај просвјетни завод уз моралну и материјалне користи имати.

Што напомињемо Узвишном Пјеснику као опћу жељу српскијех читалаца.

Наши Листови.

Пред нама су двије свеске *Отаџбине* за Јун и Јул. За Мај није нам стигла. Ево садржаја јунске свеске: 1, Начело народности у међународном праву и међународној политици од *Др М. Миловановића*; 2, Два растанка, приповијетка *И. Вукчевића*; 3, Битка на Косовом пољу и пад српске државе од *Дра П. Падејског*; 4, Косовска химна од *Др. Илића*; 5, Лазар, трагедија *М. Цвијетића* (одломак); 6, Косовски Соколови, пјесма од *Војислава*; 7, Наш привредни програм (свршетак); 8, На престолу, роман *Ауербаха* (наставак); 9, Књижевни преглед (Теорија казненог права од *Ј. Авакумовића*, критика *А. Радуловића*); 10, Библиографија. А јулске свеске: 1, Косово од *Д. Мијатовића*; 2, Косовска битка од пук. *Ј. Мишковића*; 3, Краљевка од *М. Кујунџића*; 4, Један поглед на историју свијета од проф. *Јована Ђорђевића*; 5, Наслеђе у питању о кривичној одговорности од *Дра М. Веснића*; 6, На гробу Војводе Дојчина у Солуну од *Војислава*; 7, Њаз Милош (свршетак); 8, Српска Идила, пјесма *Др. Илића*; 9, Сливница (свршетак) од *Вл. Ђорђевића*; 10, * * * пјесма од *М. Ј. М.*; 11, На престолу, роман *Ауербаха* (наставак); 12,

Ана Каренина, роман *Лана Толстога* (на ставак); 13, Књижевни преглед (*Die Blutsche bei den Südslawen von Dr. M. Vesnić*, реферат *А. Радуговића*); 14, Позоришни преглед (*Лазар*, трагедија *М. Цвијетића*, критика дра *М. Јовановића*); 15, Библиографија.

Двије дебеле књиге разноврсног научног и забавног читања, које Отаџбини сепешше име стијечу. Опет понављамо, да би требало да бар свака наша читаоница ово изврсно књижевно издање прима.

Имамо да региструјемо 7, 8, 9 и 10 број *Погледа*, који доносе ову садржину: У законитој обрани од *Гараманина*; Један разорен ум, приповијетка од *Л. Комарчића*; Нова открића на небу од *К. Фламаријона* (свршетак); Јелена и Матилда од *А. Белга* (свршетак); Неколико црта из народног карактера од *Р. Фрарија*; О Династијама, од *Гараманина*; Лудило за величинама од *М. П. Рењара*; Туђа жена од *Достојевског*; Доколице и различности.

Као у првим свескама већином преводи. Обраћамо пажњу на нову приповијетку *Л. Комарчића* *Један разорен ум*.

Примили смо 14, 15, 16, 17 и 19 број „*Кола*“. Број 18 није нам стигао. Број 14 посвећен је искључиво пок. Ђуру Даничићу. У њему су двије пјесме од *Љуби Ненадовића* и од *Вл. М. Јовановића* и штедећи чланци: Пуртари од *В. Јачића*; Неколике биљешнице о Даничићу од *М. Ђ. Милићевића*; Лексичко благо у Даничићеву пријеву старог завјета од дра *Т. Маретића*; Бранич српског језика од *Ј. Живановића*; Разна Даничићева писма и Даничићеве књижевне радови. У 15 и 16 броју долазе пјесме „*Коринтска хетера*“ од *Војислава* и „*Пријатељници*“ од *Лукија Хрисокома*; започиње трагикомедија „*После милион година*“ од др. *Илића*; наставља се прича *С. Матавуља* „*Конте Иле десети и Илија Вулинов*“; Ђуро Даничић кано тајник југословенске академије од дра *Фр. Рачког*; Опет о кнезу Лазару од *П. Руварица*; Бранич српског језика од *Ј. Живановића*; Књижевне оцјене. Нове књиге и Разне књижевне биљешке. У 17 броју: Тома Четертоп од *Вл. М. Јовановића* и Гласник од *А. Гавриловића*, продужења трагедије др. *Илића* и приповијетке *С. Матавуља*, и књижевне оцјене и биљешке. У 19 броју: Заљубљени Страдалник од *Вл. М.*

Јовановића и Цвеће са Рајне од Хајна у преводу *Миљковића*; настављају се радови из првих бројева и почиње Народна поезија у ужичком округу од *Ср. Поповића*, са књижевним оцјенама и биљешкама.

„*Dom i Sviet*“ у 13 свом броју донио је слике: архим. *Илариона Руварица* и Књаза *Петра* и Књагиње *Зорке Карађорђевић*; а у 14 броју слике *Фра Грге Мартића*, проф. *Петра Будмана*, проф. дра *Т. Маретића* и врло лијепу слику *Прчањ у Боци Которској*. Осим тога разне слике са парижке изложбе а за читање разне приповијетке преведене у наставцима и такођер у наставцима *Миљенко* и *Добрила*, хисторички роман из далматинског живота у XVII вијеку по *Марку Казотићу*, приповиједа *Б. Матијаца*.

Народне пјесме.

Погибија Аљо-бега Ђоровића.

Подигла се чета од Турака
Из тврдога Колашина града,
У чети је тридесет грађана
А пред њима Ђоровићу Аљо,
Сред њих два су дердемеза;
Ето чета у Морачу Доњу,
Да у њојзи покупе хараче.
Најпре дошли Радовића ма'ли,
А у кулу Рашка Радовића,
Код њега су преноћили Турци,
Па у јутро рано подранили,
К манастиру право окренуше;
А кад били мисир Ђурђевини,
Ту нађоше Томашевић Луку
Ђе он чува пребијеле овце,
Њега Турци жива ухватише
Па о крушци јадна објеснише,
Да се плаши мало и велико
Од силнога Ђоровића Аља
И његово до тридесет ага.
Па их ето у манастир б'јели,
Њих сусрете Стефо калуђере,
Па на њега не окрећу главу
Него иду у бијелу пркву
Па све траке дрквенијех пара,
Кад не нашли из цркве изашли,
Па ухвати Стефа калуђера,
Па га муче мука свакојаких,
Да им дава прковнијех пара;
Стефо нема паре ни динара,
Нити може себе да одкупи.

Па кад су му муке одољеле,
Он закуми Аља Ђоровића:

Амани ми два бијела дана,
Јер су мени паре на оставу
На Лијешње у камена Ровца,
Пак ћу сада да направим писмо
И оправим једно ђаче лудо,
Да донесе паре из Ровца.

Тада му је амануо Аљо
И пуштио Стефа калуђера,
Кој' дофати дивит и хартију,
Испод грла крви уточио
Па је с њоме књигу направио
И посла је у камена Ровца,
На рукама кнезу Милутину,
Све му што је и како је каже:

„Ево дође Ђоровићу Аљо
У нећељу на васкресеније,
Неда служит часну литургију,
Нити дават причест и нафору,
Но све тражи црквенијех пара.

Зудум чини, безчасти светиње,
Па ми живот оставити неће,
Јер ја паре ни динара немам,
Ни золоте да живот откуним.
Па од муке ја превари Турке,
Да су мени паре на оставу,
На Лијешње у камена Ровца.

Те пуштише док ми паре дођу,
До сјутра ће паре очекиват
А сјутра ми и живот узети
И опљачкат овог манастира.
Морачани би ме одбранили
И Турчина Аља погубили

И тридесет његових четника;
Но не смију од жестоке војске
Из тврдога Колашина града,
Морачу би раскопали Турци.
Но те Богом од невоље кумим,
Да ми кнеже у невољу дођеш
И изћераш из Мораче Турке.

Собом узми Ровчане јунаке,
Који никад не признаше Турке,
Вас Колашин свећат ви се неће
Нит ударит у камена Ровца,
Није до сад нити по сад смије.
Него устај кнеже и соколе,
Те учини успомене дивне!“

По ђачету књигу оправно,
Књига кнеза на Ђећама нађе,
На Ђећама у бијелој цркви,
Служаше се божја летурђија.
Кад се служба божја савршила,
Тад пред црквом књигу разумјели
И са скупа јадавак устали,
Једногласно у манастир крену,
Таман на број шездесет јунака.

Узгред стигну још четири друга,
С Међурјечја села питомога
Змију ључу Јовановић Саво.

Јоште ш њиме Перошевић Миша,
Муцовића и Јазаревића;
Па их ето Куку каменоме,

Ту су сјели малко починули.

Тад' нареди четовођа кнеже

Те јунаци пушке прегледали,

Промјенили све пово кремење,

Припремили на опрез чебану,

Па скочили на ноге јуначке.

Потрчали низ Заградап доњи,

Ће нађоше Пењаић Радуга

Најамника Стефа калуђера

А он родом бјеше из Ровца.

Њега пита Милутине кнеже:

„Кажми нама штогод о Турцима,

Кад су дошли и шта тупак чине;

Јел' истина што говоре људи

Да за Аља зрно не пријења?“

Одговара Пењаић Радуга:

„Турци дошли има до два дана,

Њих ти има таман тридесет ага,

Зудум чине што год више могу.

Још чули ме стрико Милутине!

Што за Аља чујаш Ђоровића,

Да за њега зрно не пријења;

Од куд, стрико, кад га и не гађа.“

Тада рече Ишо Радосевић,

Страшан јунак са горњих Ровца:

„Да ми га је узет на очника

А мојојзи везеној пешани,

У име божје би му пријенуло.“

Још приде Пењаић Радуга:

„Аљо јесте јунак ка' исекав.

Баш налице доброме јунаку

А нашему Вуку Брацанову

Из каменог дола Богутова.

Наличе му растом и обликом,

Па и ношњом госпоцког ођеда.

На њему је зелена долама,

Око главе замотао чалму,

Гледај Вука ка' да видиш Аља.“

Тада кнеже чету раздјелио,

Четовође још два поставио.

Те на троје чету раздвојио,

Пред првима вођу оправно

Баш јунака Вуку Брацанова

Да на Скудлу иза манастира

Он дочека кад побјегну Турци.

И оправни Ишу Радосева

С двадест друга убојних јунака

Више цркве у крша каменог

Да под собом постређају Турке:

А он оде низ зелену Луку

Да он почне са Турцима савгу.

У то бјеше изшета' Алија,
Усред порте пред бијелу цркву,
Па довикну Стефа калуђера:

„Бре, потрчи низ бијелу Луку
Да ми кажеш еда иду новци;
Узгред виђи да чета не дође
Из роваца мјеста крвавога,
Јер се бојим снивао сам ружно.

Луком оде Стефо калуђере,
Близу срете Милутина кнеза
Па се натраг у порту поврати,
Не смје сакрит чету од Роваца
Од стра каза Ђоровић Алији:

„Нема пара а ево Ровчана,
Сад ће на вас чета запуцати;
Чувај ми се бже Алил беже!“

У то кнеже на портена врата,
С друштвом оздо кнеже Милутине
Озго јунак Брацановић Вуко
А из крша Иша Радошевић.
Огњем сложио у сред порте гађу,
Једним гласом шесет цефердара.
Брзо паде тридесет Турака.
Не претече здрава ни једнога.

Још се крије Алил Ђоровићу,
Рањен Аљо бјежи покрај порте
Ранио га кнеже Милутине,
Њега гони Брацановић Вуко
Да са живог главу посијече
Са голијем у рукама ножем.
За њим озго двадесет јунака.
Трчи оздо кнеже Милутине
И за њима двадесет четника
С ножевима у бијеле руке
Те по порти сташе сјеји Турке.

У крш стоји Радошевић Иша
Вреба Иша да гађа Алију
Као што се бјеше захвалио,
Да обиде пријења ли за њ га
Из пешане зрно огњевито.
По несрећом не угледа Аља,
Него виђе Вука Брацанова
Кој' налице Ђоровић Алији,
Стасом, ликом па и одијелом,
Њега Иша из пешане гађа
Погоди га, жалосна му мајка!

Мртва брата к земљи оборио.
У то опет неки од Ровчана,
Приблио је Ђоровића Аља,
Те пред црквом сваког изјекоше
Без Турчина Аља Ђоровића,
Њег' унесе Стефо калуђере,
Унесе га у Никољску цркву,
Од стра кађо кукала му мајка
Да обмане у Колашин Турке
Да је вјеран свакоме Турчину,
Заклоши га да га не сијеку.

Тад Ровчани Вука дохватили,
Мртва брата собом понијели,
Кога брацка пушка оборила,
Па их натраг ето уз Заградац
Кад зачухе храбри Морачани,
Да Ровчани изјекоше Турке,
Њима мило то веома било.

Ал' пошто су они под Турцима,
Па једанак рад исправде Турске
У рукама дохватили пушке,
Па Ровчани сугстигоше брзо.
Све за њима међу из пушак,
Да се чује Колашину граду
Да Морача аге освећује.

Па све гађу као рад исправде
Па све гађу једном погодише
Те момчића једног оборише.
Најамника Јовановић Сава.

Родом бјеше из Васојевића.
Ровчани се свећат не шћедоше,
Момче мртво собом понијеше
Са соколом Вуком Брацановим,
Донијеше на Ђећа код цркве,
Укопаше па их ожалише,
А Вукиног гроба окитише
Са тридесет све од ага глава,
Све тридесет Вуки у замјену,
Па му браћа мртву говораху:

„Прост да си наш крвави јуначе,
Да мож виђет ти не би жалио
Што си данас јунак погинуо,
Кад т' овако мушки замјенисмо,
Кад ти гроба тако окитисмо,
Кад побисмо до тридесет ага,
Кад с Мораче зулум проћерасмо,
Кад манастир славни одбранисмо
Да светињу не плијене Турци;
Ми смо здраво, ти нам буди мирно,
Те у гробу и нас очекивај.“

Па одоше на сред Међурјечја,
На чардака Јовановић Сава,
Те весеља и шемлуке граде
И шићаре међу се дијеле.

Ал' све жали кнеже Милутине
Што му оста непосјечен Аљо,
Но му мртву препратише главу,
У Колашин те га укопаше.
Неки жале Брацановић Вука
Што погибе од брата својега.
Други жале Ишу Радошева
Што он уби Вука нехотише
Па утече свјетом немилице
Да с' од стида по свијету скита.
Скитао се за двије године,
Па се опет натраг повратио,

Људи кажу истина је било
А Ровчани честито вам било. *)

Приближежио:
Поп Милош Јовановић.

Умјетност.

Као што смо у пошљедњој свесци јавили, имали смо проилјех радоснијех дана у нашој средини милог и одличног госта из Биограда, г. *Милоша Цвијетића*, редитеља краљевског позоришта у Биограду, једног од најбољих умјетника и књижевника српских; и ми смо срећни били да видимо г. Цвијетића на позорници *Зетског Дома* и да се његовом умјетношћу научимо.

Г. Цвијетић је играо у представама Протићевог позоришног друштва у „Лудвику XI“, у „Балканској Царици“ и у „Максиму Црнојевићу“, и то улоге *Лудвика*, *Станка* и *Максима*. Ми ћемо проговорити коју о укупном успјеху ове двије пошљедње представе, а тијем хоћемо да се дужимо и вриједној друштини г. Протића која нам је толико угодних вечери приправила и представљањем и извођењем и братским примјерним понашањем. Почећемо с првом.

Г. Свечана представа „Балканске Царице“.

Овај комад су овдје и у Подгорици представљали досад неколико пута дипломанти, и то са доста добрим успјехом. Али морамо одма признати да нам се овога пута у сасвијем *новом виду* показала на позорници Балканска Царица.

Г. Цвијетић играо је Станка божанствено. Већ његова прва драматска појава и драматски покрети на бини представили су нам *новога* Станка; којег је ве у јаснијој свјетлости представљао тачним схваћањем и умјетничким тумачењем јесенинове замисли. То је умјетник одма у првом приказу показао. Симпатична улога Ђорђина, коју је играо г. *Барбарик*, сасвијем је шичезава пред појавом и умјетничким изразом Станковим. И ми се већ упознајемо са смјелошћу

и славољубљем нагле нарави младог страстног Кнежевића.

Кад га је Ђорђе сама оставио, пошто му је хотимице разбудно љубоморност, рекавши, да би само сретао био с Даницом, кад би латинки претен вратио, ми смо гледали љубавника у срце рањена, у очајању и отрови погружена, и да нијесмо с његовијех уста чули:

Ах мајко, мајко, ти си ми крива:
Када ме роди и даде жива,
Што ми вратићеш тад не засука,
Но да се мучим ових мука!

На нека Ђорђу напљество престола и круне;

Ал' круна давач мени је дао
Цвијет, на ком сам ка лептир пао,
Цвијет, са којег живот се пије,
Цвијет, с ког меда рјека се лије
По китном пољу душе ми младе,
Бе љубав шче и слатке наде....

На кад га у тој бијесној бури затијече Даница, предаз Станков из пакла у рај дивно је умјетник извео. Коликим се гњевом и мржњом с Даницом састаје с толиком се љубавношћу и љубави растаје; па сам у толиком блаженству, што му љубав Даницина ствара, кличе:

Ја сам срећниј од свих људи,
И од птица и лептира!

И свето г. Цвијетић тако природно изводи, да је већ први пут у Станку постигао врхунац умјетности.

Споменућемо још приказ са Ибрахм-агом, па сукоб с Деаном. Лукави дипломат зна већ с ким је, па Станкове страсти потиче. Станко слуша и мисли, ал' ми већ из тог мирног слушања и хладног премисљања видимо на изразу лица му, какав успјех турски дипломат постигава.

Такођер је диван моменат онај Цвијетићев, када му рањени Деан умрући прашта крв, молећи га, да се остави црне намјере па да се оцу поврати. Ту Станко не проговара, али га је г. Цвијетић представио у свој страхоти поамне борбе црног издјетства и племенитог патриотизма.

Једном ријечи, г. Цвијетић представља таквом драматиком, да га може разумјети и ко му ријечи не чује или не разумије. Он је толико уснио, да је у сасвијем новој свјетлости „Балканску Царицу“ на бину изишо. Не треба нам ни говорити, да је бурно плескање дочекало и преко све представе пратило умјетника; а при свршетку два вијениа договора један од грађана а други од госпођа Петњијских били су тек знак признања и поштовања, нашем прваку-умјетнику.

*) Датум факта не можемо дознати по казивању сигурно, јер има од тад преко 120 год.

Дердемеан овамо развијају презимена. Мислим да је то и таква турска ријеч.

Мисир, тако овамо називају какво плодно земљиште.

Золота, тако се негда у нашим крајевима зовише називао.

Скудла, значи класура.

Даницу је одиграла гђа *Протићка* Ваља да признамо искрено: ми смо се бојали, да неће толико успјети: јер ова вриједна глумица игра скоро у свакој представи и то доста различите роле. Отуда је једна њезина мана, да сваку роду и сваки моменат у појединим ролама скоро једнаким осјећањем тумачи. Тијем више нас је задовољила, управо изненадила у Даници, те можемо рећи да је врло добро своју улогу одиграла, и била је и она плескањем и су два вијенца награђена.

Такођер је г. *Тодосић* Иван-бега врло добро одиграо, што смо се у осталом од њега и надали, као од понајбоље силе *Протићеве* дружине. И г. *Барбарик* је Ђорђа у опште добро одиграо; и он спада у боље глумце овога друштва. Али је г. *Спасић* Ибраим-агу одиграо изврсно. Он је тихо и ладно започео своју мисију код Станка, па се у химни Стамбулу и турском уживању знао мало по мало и загријати, чим је све јаче упливисао на жртву своју. И г. *Петровићу* мора се признати, да није представа нашкодио у кнезу Перуну ни г. *Ваљашка*, што се г. *Топаловићу* повјерила улога Деанова; па уз ову још и улога старца пророка! А ни једна ни друга улога није за овога иначе вриједнога и способнога глумца у хладнијем улогама. И то је много шкодило цјелини представе, јер Деан и пророк врше важне и последије Данице најсимпатичније улоге у овој драми. Да се г. *Топаловићу* повјерила улога Кнеза Перуна, па и Иван-бегова; а г. *Петровићу* или г. *Тодосићу* улога Деанова, а г. *Спасићу* улога Пророкова; представа шћаше много боље испанути.

На сваки начин, кад се узме у обзир, да је позорница служила онако, како је била зимус о Никољудневи импровизирана; и да је друштву ово био први пут да представља „Балканску Царицу“: мора се признати, да је представа у опће добро испала; као и то да сва заслуга тога укупнога добродога успјеха иде г. *Цвијетићу*, који је — тако нам се бар чинило — од своје умјетности позајмљивао осталијем глумцима и поред себе их уздизао, колико је више могао.

Него ваља још нешто признати: комад је предуг, особито дијалог између Ива и Станка у првоме чину, и између Станка и Данице у другоме требало би за позорницу скратити; у опће требало би „Балканску Царицу“ удесити за позорницу,

како би радња брже ишла, и од већег ефекта била.

Престави је трајала преко четири сата, и била је посјећена одабраном публиком, која је дошла у најсвечанијем руху, чиновници у луној паради. Цео партер био је заузет сједиштима, јер стојања није било. На касу је пало до 400 флорина без дворске ложе.

Кад је дворска свита дошла, публика ју је дочекала стојећи усклицима „Живио Велики Књаз Петар Николајевић!“ Па се одма завјеса дигла и пјевачко друштво стаде отијевати руску химну „Боже Царја Храни!“ Свечаност тога момента не може се описати.

У пространој дворској ложци под укуспним високим балдакином у првом реду видјели су се Њихова Височанства Књагинње *Милена* и *Даринка*, Велика Војвоткиња Госпођа *Стане*, Њезина Свјетлост Књагинња *Зорка* и Његово Царско Височанство Велики Књаз *Петар Николајевић* са својом вјереницом, Свјетлом Књагинњом *Милицом*; у другом реду се видио Његово Височанство Књаз *Никола* и Њезина Свјетлост Књагинња *Олга Данилова* и Свјетлост Књагинње *Стане*, *Јелена* и *Ана*; Свјетли Кнежевић *Мирко*; у трећем реду Њих. Свјетлост Књаз *Петар Караборски* и Књаз Намједник *Данило* са осталим пратњом.

Позориште је било свечано искићено. Плафон је био покривен великијем шатором од првеног мусула; чији су крајеви висили низ зидове, гдје су их опточивали лаворови фестони, испод којих су опет висили вијенци лаворови. Такођер су били опточени лаворовим фестонима транспаренти са сходним натписима, који су зидове красили, са тробојницама српским и руским и лаворвијенцима. Тако је исто био украшен транспарентима, тробојницама и лавориком позоришни улазак. А с двора је Зетски Дом био освјетљен иницијалним словима Височанственијех вјереника по прозорима и великом круном од жижака извише сата.

Узевши све скупа, можемо рећи, да је „Зетски Дом“ лијепо дочекао Његово Царско Височанство Великога Књаза Петра Николајевића; особито кад се обрати пажња, да су у њему представљала два најбоља драмска писца наша, драму трећег, и то Владаоца-пјесника, (јер је и др. Л. Костић судјеловао, задржавши своју малу ролу из дилетантских представа — војводе Лала).

први случај у свој историји својске драме, чим се ту дивно објелоданило и потврдило српско културно и душевно јединство — опет заслугом г. Цвијетића.

II. Престава „Максима Црнојевића.“

По нарочито израженој жељи Њезине Свјетлости Књегинице Милице 11. Јула престављала се ова трагедија, у којој је г. Цвијетић трећи и пошљедњи пут изашао на нашу позорницу као Максим.

О престављању г. Цвијетића ми немамо него хвала; и то не знамо што више да хвалимо или његову драмску појаву и драмске покрете свега тијела, или модулације гласа и израза лица по тачном схватању и силном осјећању своје улоге.

Ако је г. Цвијетић створио позорничку роду Станкову, његова умјетност у Максиму одиста доста помаже овој трагедији Костићевој, бар привидно прикривајући једну њезину урођену ману. Максима су крсте нагрдили и њега отац, и што је још неприроднија, њега већ његова вјереница, која га тако љуби, не познаје, него поред Максима Милоша за Максима Црнојевића природно. Ако је лице изгрђено, остао је глас, остао је стас, остало је оно, које се не да скрити родитељу ни задуљеној девојци. Ипак г. Цвијетић толико успијева маскирањем и у опће својим држањем, да готово сасвијем ту ману покрива. То се зове љубав према умјетности и дубоко њезино схватање.

Ива је престављао г. Тодосић, Дужда г. Петровић, Ђорђа г. Барбарић, Анђелију гђа Барбарићка, Филету гђа Протићка, Јевросиму гђа Тодосићка, Милоша г. Топаловић. Опет су овдје били сви на своме мјесту, осим г. Топаловића, који није за љубавне улоге. Милош је за г. Спасића; али је он морао играти Надана због пјевања. Исто је тако гђа Барбарићка играла Анђелију због пјевања, а управо њезина је улога Филетина, као што Анђелина улога припада гђи Протићки. Али је гђа Тодосићка дивно одиграла Јевросиму, као што вазда у својим ролама изврено успијева, и највише признања сабира.

Ваља нам још споменути г. Делина, који је добро престављао Јована, а у „Балканској Царици“ слугу Ива још боље, чим је показао, да може постати добар глумач, само ако узнастоји, да све то више напредује, угледајући се на старије своје савругове. Такођер гђица Петрићевећева могла би постати добром глумицом.

Позориште је било пуно публике. У дворској ложи видјела се цијела књажевска породица, одакле је почињало аплаудирање, које је пратило непрестано г. Цвијетића, а кад-кад и остале судјеловаче.

†

Јаков Игњатовић.

У св. Андрији, тамо горе близу Будима, у негдашњем Сиону исељених Срба у Угарској, родио се *Јаков Игњатовић* г. 1824 у породици, која се у сеоби под Патријаром Чарнојевићем ту из Старе Србије настанила.

Тако се млади Јаша нашао на огњишту српске новије књижевности, кад је почео мислити и изображавати се. Ту је била већ заведена Матица Српска и око ње су били окупљени српски књижевници.

То је било од силног уплива на младо Српче, које је било већ у шестој години остало сироче без оца и мајке. Он је већ г. 1838 написао и штампао у „Срп. Народ. Листу“ Тодора Павловића пјесму у славу *Симу Милутиновићу Сарајлију*.

Овај је тако донио овог српског пјесника у кућу брата и тугора Јашина, који га је гостољубиво примио. „Са мношом се брзо сродио — пише Јаша. У једној смо соби сједили, па смо и зло и добро скупа дијелили. Једном у доброј вољи рече ми: Знаш' мој Јакшо, ја те волим; ти си мој човјек; ти си од данас мој побратим, пољуби ме у чело! Тако га ја пољубим у чело, а и он мене, не гледајући на то што сам ја био дијете у четрнаестој години“. Па опет на другом мјесту пише: „Нек ми се не замјери, што ћу споменути, да је Сима и мене ванредно љубио и више се од мене надао него што сам заслужио; поучавао ме да љубим савколики српски род једнако без провинцијалне разлике; а ја, као његов захвални питомац увијек и свуда сам у срцу носио његове племените мисли и до вијека ћу се поносити његовим побратимством“.

И ми находимо јак уплив Србољубља Сарајлиног на обилном књижевном раду Игњатовићевом.

Тај његов рад ми данас нијесмо у стању ни набројати а камоли оцијенити. Само то знамо, да нема српске куће од Пеште даж' до Чарне Горе, у којој се српска књига чита а у којој није познато

име Јаше Игњатовића. На обалама мора Јадранскога, као на обалама плавoga Дунава једнако је Јаша Игњатовић забављао, учио, потресао Србадију. На ње многи његови умиш производи и будуће нараштаје српске тако забављати и настављати.

Као што првенство иде Бранка и Владику Рада у пјесништву, тако првенство иде Јашу Игњатовића у приповиједању, и он заузима одлично мјесто међу преподитељима српске књижевности.

Ипак тако даровити, и тако заслужни трудбеник на књижевном пољу нашег за живота свога није налазио признања у владајућим круговима народним, што га је нагонило на поље журналистичко и политичко на штету књижевности и његове популарности.

Али ми се нећемо обраћати на тај његов рад од дневне вриједности. Пред нама је један од најбољих покретача и твораца новије српске књижевности, чедо жарког србољубља Мушицкове и Стерије, Његошеве и Сарајлине виле, а друг Суботићев и Малетићев, Ђура Јакшића и Никанора Грујића, Ђорђа Рајковића и Мите Поповића, који му у своме зору одлично мјесто уступају.

Пред нама је Србин који је свој нараштај задојнио најбољим животним принципима и Црногорству:

„Српство малакса, зађе и сила и слава, несташе великога плода, но вјечит остаје ток природе, и оно што зима похарчи у прољеће проклија изнова. Српство је пет вјекова спавало у чаури својој у сјемени свом. Црногорац је пет вјекова чувао чауру ову јер је и његова будућност онде била. А кад прољеће гране, црногорски ће мач чауру да раствори, да ускрене Српство три пут љепше и сјајније неголи бјеше икада...

„Постигне ли се оно, на што је Српство опредјељено, онда, тек онда ће престати страшни бојеви Црне Горе за Српство, јер ће онда дојакошњи терет Црногорства на Српство пасти; а Црногорство биће преливено у Српство, као што је све дојако Српство у Црногорство преливено било.

„Ал' кад се Црногорство у Српство прелије, зар ће нестати Црногорства? Неће. Црногорство не умире. Када се Српству права извојују, Црна Гора ће се у велико Српство преобразити, и што је Црногорац данас, то ће бити онда сваки Србин. Из Црне Горе процвјетаће Српство, а Црна Гора остаће чинак сјеме Српства.

„Ако Српство не ускрене, или наскоро опет к пропасти нагне, онда ће Црна Гора опет оно остати што је до данас била — бранилац права српског; а тог би права тек онда нестало, кад би Црногораца нестало“.

Тако је Игњатовић схваћао Црногорство, што нам најбоље открива побратима Симу Милутиновића, жарку и племениту душу Српску, коју нијесмо знали цијенити и његовати....

Ту је душу испустио Јаша Игњатовић у очи Иванадјеви у Новоме Саду, гдје је скромно живио у пошљедње доба радећи са дром Стеваном Павловићем на политичком листу „Наше Доба“. Умро је од болести плућа. Погреб му је био скроман али урдан. Књижевно одјељење Матице Српске, чиј је покојник члан био, предводио је пресједник матичин г. Милош Димитријевић. Био је и Змај Јовановић, друг његов из старих времена, који му је у „Стармалом“ и ганутљиву пјесмицу написао. Др. Стеван Павловић од стране књижевног одјељења матичиног држао му је похвално слово. Краљевска српска академија, чиј је члан био, положила му је диван вијенац на сандук, пред којим је један ђак носио командерски крст Св. Саве, којим је покојник одликован био.

Јако му Црна земља!

Културне биљешке

(Споменик Јову Пајову) славном јунаку из Брда подигнут је трошком *Књаза Николе* на Данилов граду ове године и био је готов о Спасовдану. Јово Пајов јунаковао је за вријеме св. Петра. Кад је г. 1796 Махмуд-паша скадарски ударио са 20.000 на Мартиниће, гдје изгуби битку и рани се, па у јесен опет се поврну, те на Крусе изгуби битку и главу. *Јово Пајов* био је међу најодабранијим јунацима, и као такав радио је све док се коначно нијесу Брда ослободила од Туреке и спојила с Црном Гором. *Књаз Пјесник* написао му је на споменку ове стихове:

Док при Гарчу буде вила
И орлова и облака,
Пек се знаде чије ~~косте~~
Покријева ова рака.

И ко први пушком мета
На исламске љуте злице —
Да је био са сред Брда
Јово Пајов из Главнице!

Харни удух Петра Првог
Подиже му спомен ови,
Књаз Никола, да га Брдеви
Боље памте витезови.

(Косовска петогодишњица на далматинском српском Косову.) Било је пет сахати из јутра, кад сам овогодишњег 15 јуна стигао пјешке прео петрова поља жељезничкој станици под Дрмишом. Тамо сам стигао на читаву уру прије првог жељезничког поласка оног јутра пут Косова. А ја још онако брзо, бојећи се да не закасим! По, тјешо сам се тим, што сам ту већ затекао приличан број чекалаца, из вароши који исто тако бјеху уранили, а могли су, барем они, да не ране, јер бијадоме још у вече распитати у граду за установљене сахатове поласка. Чекасмо, како рекох, цијелу уру, а за ову и све нови путници придолажу. Најпослије помолн се више *јабукве* жељезница која је долазила по нас. Свјетина нагну да је види, и гледаше је нетренично, ко да не вјероваше својим очима да је заиста она.

Кренусмо. У једном отвореном вагону друге класе бијаде нас једно десетнаесторица. Возисмо се 4.—5. часова, и жељезница се устави за три часа на станици „Сјеверин“.

Сјеверин је село узгорито, на страни, управо на југо-источном подножју Промине. Ту има и православних и католика. Ту су и руде карбуна.

Кренусмо даље. Нова црква св. Петке, чак онамо са главице под кањанском страном, као да нас са својим погледом праћаше. Прођосмо и цркву св. Петра у Биочићу, која је такођер нова, и одликује се са својим лијепим звоником. Она остаје на десно у доли. За час, нетом се прође ова црква, жељезница пролази про једног каменог моста на свод над царском тестом у *косовачком кланцу*. Овај је мост врата која уводе у Косово. Чим њега прођеш, одмах си на косовачкој граници, и отаџен, са узбрдине, видиш лијепо Косово које се широким долином пружа на сјевер Клину. *)

Кад је жељезница пролазила про моста у *кланцу*, у нашем се вагону ориза пјесма „Радо иде“. За овом почесмо одушевљено „онамо, онамо“. Свака нам је рјеч ове пјесме данас значајнија била. Нијесмо

*) Лијеп ошме Косова изабрао је неке године у подлиску „Српског Листа“ од Г.

је ни свршили, а жељезница се устави на станици „Косово“, која је управ под хладовитом главицом, на којој се диже новосаграђена лијепа црква, коју ће данас, на косовску петогодишњицу, Његово Преосвештенство г. епископ далматински Стефан да посвети у име и славу српског мученика, борца за крст и слободу, цара Лазара.

✱

Косово је широк и лијеп предјео. Оно обухваћа све од *кланца*, па до *калдрме* под рамљанском гредом. Са истока су му брда, а више њих *Козјак*. Са запада Промина. Села су му: Уздоље, Звјеринац (ту је нова црква) и Рамљани са западне а Орлић, Марковац, Шарковац, Риђани и Рађе са источне стране. У средини је лијепо и родно поље са главицама и долинама.

Од никле са царске тесте, која про Косова води, не може се да види црква св. Илије, а то је дојакошња богомоља свију Косовљана, до ли са цијлог једног мјеста, а то је кад се прође мало сазидана нова црква идући амо к Дрмишу. Кад се је на том комаду тесте, онда треба држати поглед управљен онамо к истоку, и на једном указе се под шаровачком страном врх звоника св. Илије. Кад сам год пролазио про Косово, то сам опажао, и онај врх звоника, који ми се са оне даљине указивао, причињао ми се као нешто тајанствено.

Непод цркве св. Илије теле *Косовица*, која ту на близу извире, и иде про цијелог Косова, па онда дијели бискупнијско од врбничког поља, док иза Подкоња утиче у Крку. То је наша нова *Ситница*.

✱

Хвала онијем који су најприје до те мисли, да се новој цркви на Косову надјене име св. српског Лазара и јест погинуо на Косову, нека се на Косову и слави. Нека нас још и више ово наше лијепо далматинско Косово подејећа на оно тужно бојно Косово. И док се 15-ог Јунија о. г. по цијелом српству славио спомен српског мученика и свеца, цара Лазара, и држао помен и оијело за погинуле српске јунаке, ми смо амо на Косову дизали Лазару живи споменик, цркву народну.

Баш пред косовску петогодишњицу читали смо, како неки хрватски листови кажу, да је ово у Далмацији њихово Косово, хрватско, и да хрватска прича казује,

да је на њем погинуо пошљедњи краљ „од хрватског језика“

Бог зна каква је то прича. И ако она постоји, она је само прича, створена може бити по примјеру оног истог знаменитог догађаја на оном старом српском Косову. Ово пак Косово у Далмацији, оно је данас само српско, јер народ је ту српски, а такмичу је и језик и пјесме и обичаји. Шта више, амо је предање, да су стари Косовљани у свом досељењу амо и надјенули овом предјелу име Косово за успомену оног историјског српског Косова. А ко су данашњи Косовљани, то лијепо каже „Српски Глас“ свима онима који то хоће да знаду. „То су — говори он — посљедњи насељеници, који су ту дошли у доба турскијех њавала и ратова између Турака и Млетача они сами знаду, ко су и што су они. Они ће сваком казати, ко их упита, да су Срби, казаће му приче о боју на Косову, на оном великом Косову у Старој Србији, о пропасти српског царства, смрти Лазаревој и Милошевој“.*

На Косову живи само српско народно предање, сачувано у приповјесткама и пјесмама. Ја сам слушао Косовљанина који, и ако не уз гусле, пјева пјесму о зиду Раванице, о пропасти српског царства на Косову, кад се цар небескоме привољео царству; он вам зна о јунаштву Милоша; мисли о издаји Вука Бранковића по ошћем српском народном предању, а наука ће, ако бог да, пронаћи праву истину. Нашем Косовљанину дакле није ново име његове нове цркве. И у женским пјесмицама на Косову у Далмацији живи име српског цара Лазара. Ево једне такве пјесмице, коју сам ја год. 1886 забиљежио у „Босанској Вили“:

Вијала се соко тица
Изнад двора цар' Лазара.
Мамео га цар Лазаре
И на сребро и на злато.
Што га царе више маме,
То се соко више диже.
Мамиле га удовице
На свилене рукавице;
Што га оне више маме,
То се соко више диже.
Мамиле га дјевојнице
На шарене прегачице.
Што га оне мање маме,
То се соко ниже спушта.
— Ну сокола, ну ђавола,
Како знаде што ваљаде!

Била је близу осма кад смо стигли у цркви. Ми свештеници јависмо се Његовом Преосвештенству, па одосмо да се обучемо у црквене одежде, јер ће на мах почети освећење цркве. Дигосмо г. епископа и изиђосмо у сусрет литији, која долазаше од цркве св. Илије са св. Моштима. Да красне литије између оних брежуљака и долина! Напријед иђаше крсташ барјак, а за њим на стотине свијета са 30 свештеника. Нас шест опет са владиком и са многим народом изашли им у сусрет. То је био најљепши приказ тога дана.

Освећење обавио је преосвештени г. епископ са свима присутним свештеницима.

По свршеном обреду освећења, и пошто смо пришли да нас владика на двору, пред црквом, водицом пошкропи, имадосмо времена да се прођемо по главици, да разгледамо свијет и околину. Ја се здружих с книнскопољским попом.

Народа је било на хиљаде, све у чистом, свечаном руху. Пустог тежака зачињено по ђегђе варошанин, грађанин, поп или калуђер.

Неки засјели под хладовитим храстовима, па се залажу. По ђегђе прислоњено на ражњу уз храсте печено прасе или јање. Друго је на столу начето. Оштар засукао масне рукавице, па сијече што ком, а све припиткује колико ће ко. Било је и посна.

У једном чопору у хладу бијаше шест накићених цура, а уза њих двје-три жене. Нас два прођосмо крај њих. Њих двије пољубише попу у руку, па еташе оборена погледа, а у лијепе им образе подиђе лака румен. То су биле његове парохијанке. Он се упита ш њима. Гендари им до ниже кољена, све сама бјела цванцика, а по дну ред тврдијех талира. На свакој од њих, што на капи, што на ткиници, што на гендару, има до пуних 200 стотинаша (фиорина). Кад смо се удаљили, запођенусмо говор, како је ово кићење, што код нас постоји, хрђав обичај. Докле се на дјевојку не метне сребро, докле се не ће нико ни нашалити да је *зовис*. Они који се осјећају да у народу имају уплива, имати би сложено радити, да овај штетни обичај мало по мало искоријене. Натраг триест година накићена дјевојка овамо није имала на себи више од дванаест, петнаест фиорина, а данас је то изишло на сто и педесет, на двјеста, па и више!

Литургија је почела у близу једанаесту. Служено је владика са 12 свештеника.

*) „С. Г.“ бр. 18. о. г.

Архим. Јовић читао је сходно епископово слово. Послије литургије држан је помен погинулим косовским јунацима.

На два сахата сјели смо на објед, на пољу, у авлији под сјеницом, покривеном брестовим и храстовим гранама. Ту је било гостију из Задра, из равних Котара, из Шибеника, Каптела, Петрова поља, Буковице, Книна, Врлике, и један млади гост, гуслар, из Лике. Њ. Пр. владика први је подигао чашу и споменуо Његово Величанство Цара. Уз то напио је послѣје косовљанима, присутним начелицима, книнском и врличком, и омладини, подејетивши је у лијепом говору на знаменити дан 15-ог Јуна 1389-е год. Парох је напио у здравље владичино. Уз то је било и других здравица. Иза њих се орило „многаја љета“, „Тон деспотин“ и „вјечнаја памјат“ погинулим косовским јунацима. Али оно што је зачињало весеље биле су гусле, баш по оној бесмртног Његоша:

„Бе се гусле у кућу не чују,
Ту је мртва и кућа и људи.“

Млади гуслар Торбица отпојао нам је косовску пјесму „Пошетала нарица Милина“, а други пут ону дивну Косовку „Ојку“.

С двора, испред цркве, чула се пјесма и весеље народа.

На пет сахата већ смо се многи разилазили. На поласку гледали смо за неколико часова коло и слушади диплара.

*

Слава српском мученику, цару Лазару и његовим јунацима!

С. Дј. П.

(Г. Милош Цвијетић,) редитељ Биоград. Краљ. позоришта, у опроштајној аудијенцији примио је из рука Његовога Височанства, Њаза Николе витешки крст реда Данилова; а грађанство цетињско приредило је у великој гостионици у његову час банкет, на који је било позвано цијело позоришно друштво Протићево. Осим излета на Ловћен, о коме смо већ говорили, г. Цвијетић се извозио „Даницом“ на Скадарско Језеро до Плавнице у друштву нашега уредника и дра Рада Квеквића из Котора, који је био овдјех радоснијех дана такођер наш мио гост. Г. Цвијетића је као на путу на Ловћен тако на Скадарско Језеро све живо интересирало и одушевљавало; управо је уживао. Штета, што није имао вре-

мена да пође до Миркове Вароши на Рибници и до Никшића, да види Острог и Планицу, куда је Сулејман-паша девет крвавијех дана продирао до Спужа. Особито је жалио, што није могао походити Манастир Морачу, задужбину Неманићку. Ми се уздамо, да ће све то опет брзо довести г. Цвијетића на ове стране, и да ће навести на пут на ове стране и друге књижевнике из Биограда, које интересира и који љубе своје — што нам је данас од најпречег нужде, јер се ми не познајемо међусобно, као што не познајемо ни прилике, у којима живимо. За то нека је част и хвала г. Цвијетићу, који је добар примјер дао!

(Из Шематизма православне епархије далматинске) вадимо шљедеће податке. Закладе, којима рукује задарска православна конесисторија, ово су:

1. Јеромон. *Макирија Вукадиновића* (за издржавање једне српско-православне школе) — — — — — ф. 9257.43.

2. Јеромон. *Силвестра Вуковића* (за издржавање клира). — — — ф. 8093.37.

3. Епископа *Кнежевића* (за васпитање једног српског младића) — — — ф. 7586.86.

4. Архим. *Атанасија Чурлића* (за васпитање клира) — — — ф. 3800.45.

5. Епископа *Кнежевића* (за издавање књижевно-црквених дјела) — ф. 1259.69.

Којима рукују посебни одбори:

6. Свештеничких сирота и удовица.

7. „Појединих прилога“ за васпитање монашког чина.

8. *Јована Бована*, којом се издржава српска мушка школа у Шибенику.

9. *Николe Милетића* за припомоћ сиромашким породицама у Шибенику.

10. *Лазара Павковића* за припомоћ православне цркве у Шибенику и за просвјетне цијели.

11. *Петра Ковачевића*, којом се издржава српска дјевојачка школа у Шибенику.

У Богословском заводу у Задру предају шљедећи редовни професори: 1. Др. *Никодим Милаш*, архимандрит; 2. *Митрофан Шевић*, јеромонах; 3. *Јован Вучковић* протопрезвитер; 4. *Илијанор Ракетић*, јерођакош и 5. *Хрисант Ђркинић* протосинђел, као учитељ црквенога појања и правила, који је у исто доба и катихет на задар-

ској гимназији. Слушалаца богословије у све има седамнајест, међу којима има из далм. дијецезе 3, из бококоторске 4, из пакрачке и из горњокарловачке 4, из карловачке архидијецезе 1 а из темишварске 1. Клирика што уче гимназију има 29, сви из далм. дијецезе осим једнога из херцеговачке митрополије (из Невесиња).

Вјероисповиједне почетне школе похађају: задарску дјевојачку школу 30 дјевојчица и 4 ученика; Шибеничку Бованову школу 24 ученика; шибеничку ковачевићеву школу 25 дјевојчица; перојску мушку школу 28 ученика. Број катихумена на средњим и нижим школама износи 940. Укупни број душа износи 69350, у који долази и 195 душа из перојске парохије у Истрији, у којој имају уз цркву парохијалну једна филијална у истом Пероју а једна у Поли.

Сви су ови податци из овогодишњег Шематизма прав. епархије далматинске, у коме видимо, да је прошле године славно 50-годишњи јубилеј свештеничке службе честити Србин прота *Дамјан Доброта*, коме из свега срца желимо да прослави још коју десетину љета свога угледног црквеног службовања и — сробовања!

nenesezza Bocchese. Prof. G. Gelcich, Ragusa 1889.

О првим професорима српске гимназије у Карловцима и кад је отворена. Од Димитрија Руварца. прештампано из „Н. Времена“ за г. 1889. Штампарија Симе Пајевића у Земуну 1889.

Споменица 500-годишњице битке Косовске. Бој на Косову на Видовдан 15. Јуна 1389, по српским народним пјесмама уз гусле скитно Миливој Србинић. Издање Срп. књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Н. Саду. 1889. Цијена?

Балкански Полуострв од дра Стефана Братимића превео с францускога Н. Дучић архимандрит. У Биограду краљевско-српска државна штампарија, 1889. Цијена 50 п. д.

Narodne Pjesme iz usta i rukopisa skupio i za štampu spravio pop Baldo Meky Glavić. Zbirka I. Narodna Biblioteka XXV. U Dubrovniku troškom knjižare D. Pretnera 1889. Цијена?

Пјесме Туђинке. Пјесме страних пјеника, преијевао В. М. Јовановић са слик. ма у Шапцу у штампарији А. А. Славуја. 1889. Цијена 1 дин. 50 пара.

Начело Народног у међународном Праву и у међународној Политици. Јавно предавање на Великој Школи од Дра М. Ђ. Миловановића.

Извјештај о српској вишој дјевојачкој школи у Н. Саду. Година Дваијеста, 1889. У Н. Саду.

Правилник српско-православног црквеног пјевачког Друштва Гусле у Мостару. У Н. Саду. 1889.

Библиографија.

Братство НН. 5. књига Друштва Све-тога Саве, у Биограду у државној штампарији, 1889. Цијена два динара за оне, који нијесу чланови Друштва Св. Саве.

Preko Mora pripovijedka Evgenija Kumičića. Hrvatska Biblioteka broj 41—45. Zagreb 1889 Akadem. knjižara Hartmana. Цијена 75 новч.

Olga i Lina. Uzvorni roman od Evgenija Kumičića. Treće izdanje. Hrvatska biblioteka broj 46—53. Zagreb 1889. Akadem. knjižara Hartmana. Цијена ф. 1.20

Како је В. Baltić pouđavao se-dam kćeri. Zanimiva pripoviest od Augusta Luuka. Preveo August Harambašić. Hrvatska biblioteka broj 54. Цијена 15 новч.

Мирко и Гојо. Приповијетка за дјецу написао Хр. Шмит. Превео Ј. М. Ђ. Н. Саду издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића. 1889. Цијена 75 новчића.

Storia Documentata della Mari-

Јавна преписка.

Г. Д. Б. посједник Шкара, пошта Оточац у Хрватској. — Отправили смо Вам све досадашње свеске овога листа, које ћемо и у будуће редовно пошлати; ако их примити нијесте, обратите се тамошњој пошти у Уточу. Ако која свеска изгубљена буде, јавите нам, па ћемо вам је поново отпрати.

Уређује Др. Ј. Томановић.